

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 40 (504) 25-31 Cəbrayıl, Oktyabr sal. il 2022
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məşidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbāhəddin Eləğlı

Səh. 2

Soçidə Azərbaycan Prezidentinin Rusiya Prezidenti
və Ermənistanın baş naziri ilə görüşü olub

Səh. 5

QƏDİM DÜNYA VƏ COĞRAFŞÜNASLARI, KÜRDXİLƏRİN İNDİKİ
KURD XALQININ BABALARI OLDUGUNU İSBAT EDİRLƏR

Səh. 10

Rêvebirên Kurdistanê pîrozbahiyê li
serokwezîrê Iraqê û li kabîna wî kirin

Səh. 11

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan
Barzanî bi serokwezîr Sûdanî re axîfî

Səh. 13

Памяти известного курдского писателя
Шамилов Араба Шамоевича

Səh. 19

Сможет ли новое правительство
вывести Ирак из глубокого кризиса?

Səh. 11

Abdurrahman Kurt: Azərbaycan
ji bo me çî ye Kurdistan jî ew e

Soçidə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya
Prezidenti Vladimir Putin arasında ikitərəfli görüş keçirilib

Səh. 2

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ"
ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Səh. 4

KÜRDLER VE DEVLET OLGUSU

Səh. 7

EHMEDÊ XANÎ HAYATI VE ESERLERİ

Səh. 8

Zimanê kurdî li Sûriyayê di 100 salên borî de

Səh. 9

Судани призывает избегать "эскалации мер" против
нефтяных компаний, работающих в Курдистане

Səh. 20

Səh. 6

KÜRD ƏDİBLƏRİ HAQQINDA
ARAŞDIRMALAR

Səh. 12

Biryara berdana
Aysel Tugluk hat dayîn

Səh. 18

Еще шестеро езидов
спасены из плена ИГ

Səh. 18

США уведомили Иран о готовности
продолжить переговоры по ядерной сделке

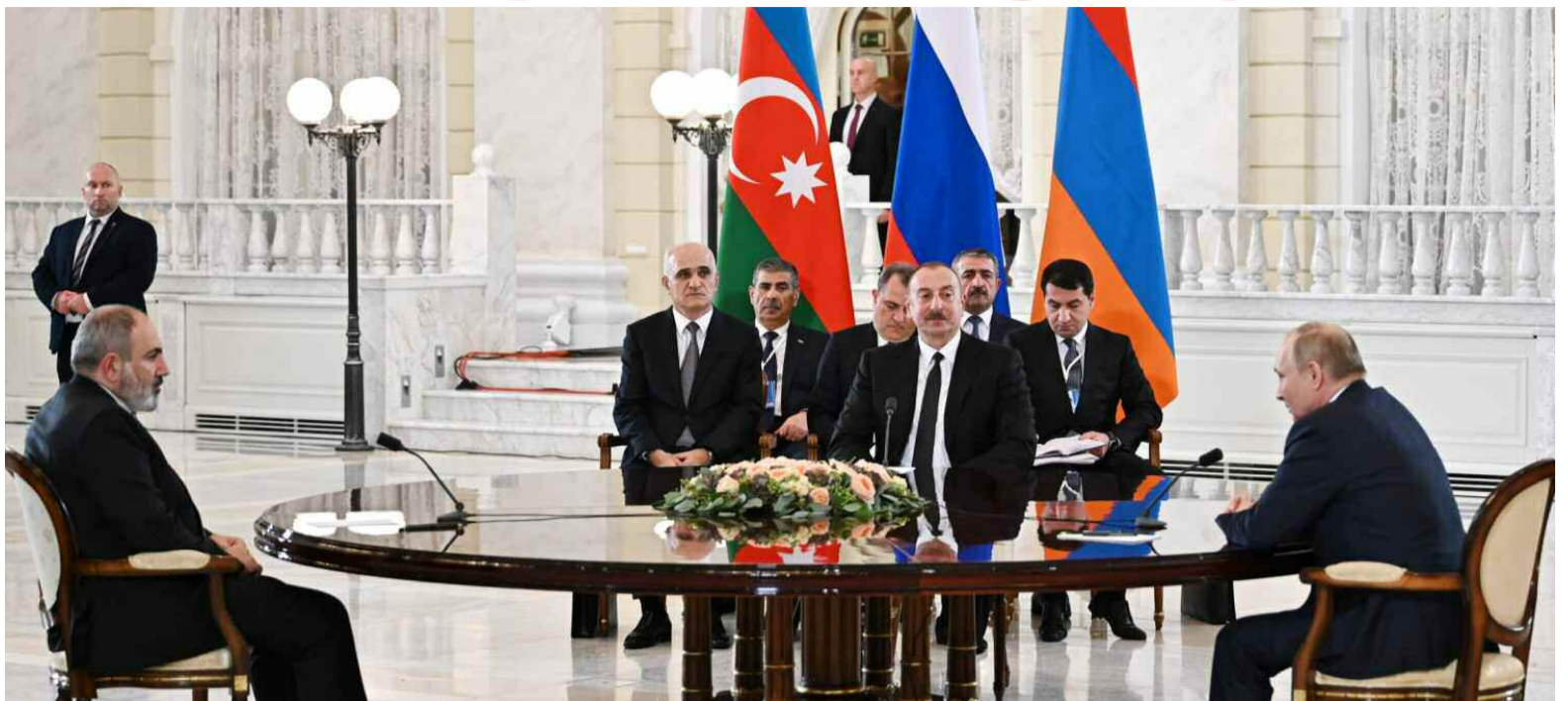
Soçidə Azərbaycan Prezidentinin Rusiya Prezidenti və Ermənistanın baş naziri ilə görüşü olub

Oktyabrın 31-də Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə görüşü olub.

Görüşdə çıxış edən Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

- Hörmətli həmkarlar, bu gün biz üç sessiyadan ibarət danışıqlar apardıq. Əvvəlcə Ermənistan nümayəndə heyəti ilə, sonra isə Ermənistanın baş naziri ilə təkbətək danışdıq. Daha sonra Azərbaycan nümayəndə heyəti ilə və Azərbaycan Prezidenti ilə təkbətək danışdıq və sonra iki saat, bəlkə də bir qədər artıq müddətdə üçlükdə söhbət etdik. Bizim ümumi fikrimizə görə bu görüş çox faydalı oldu. Məncə bu görüş bəzi prinsiplial məsələlər barədə gələcəkdə mümkün razılaşmalar üçün çox yaxşı ab-hava yaratdı.

Bu gün biz birgə Bəyanatı razılaşdırdıq. Açıq deməliyəm, hər şeyi razılaşdırmaq

mümkün olmadı. Əvvəlcədən mütəxəssislər səviyyəsində işlənmiş mətnə bəzi hissələri çıxarmalı olduq. Bununla belə, mən ümumi rəylə razıyam ki, görüş faydalı oldu və bu, bütövlükdə vəziyyətin nizamlanması istiqamətində sonrakı addımlar üçün şərait yaradır. Özü də mən bütövlükdə deyəndə həm yaxın keçmişə aid cari hadis-

ələri, həm də iki il bundan əvvəl baş vermiş hadisələri nəzərdə tutaram. Hər halda o vaxt biz prinsiplial məsələlər barədə razılığa gəlməyə nail olduq. Bugünkü diskussiya onu göstərir ki, biz bütün ölkələrimizin gələcəyi barədə də razılığa gələ bilərik. Mən bizim bütün ölkələr dedikdə həm Rusiyanı, həm Azərbaycanı, həm Ermənistanı, həm də

bütün region ölkələrini nəzərdə tutaram. Ona görə ki, bu ərazidə yaşayan bütün xalqlar münasibətlərin normallaşmasında maraqlıdır. Rusiya öz tərəfindən, qəti və hərtərəfli nizamlamaya nail olmaq üçün nə mümkündürsə edəcək.

Çox sağ olun. Mən öz həmkarlarıma – həm Ermənistanın baş nazirinə, həm də Azərbaycanın Prezi-

dentinə təşəkkür etmək istəyirəm ki, siz Rusiyaya, Soçiyə gəlməyə və bugünkü diskussiyayı aparmağa razılaştınız. Razılaştığımız kimi biz əlaqə saxlayacağıq, bu dialoqu və uzun müddət davam edən bu münaqişəyə nöqtə qoymaq üçün zəruri həllərin axtarışını davam etdirəcəyik.

Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Soçidə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya Prezidenti Vladimir Putin arasında ikitərəfli görüş keçirilib

Oktyabrın 31-də Soçidə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin arasında ikitərəfli görüş keçirilib.

Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dövlətimizin başçısını qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi salamlayan Rusiya Prezidenti Vladimir Putin dedi:

- Hörmətli İlham Heydər oğlu!

Sağ olun ki, bizə, Soçiyə gəlmisiniz. Əslində bu görüş

Sizin və Ermənistanın baş nazirinin təşəbbüsü ilə, özü də məhz Soçidə təşkil edilib. Görünür, Siz Soçidə havanın yaxşı olacağını nəzərdə tutmusunuz, lakin belə olmadı, payızdır. Bununla belə, mənim fikrimcə, bu görüş əhəmiyyətlidir, vacibdir.

Mən hesab edirəm ki, bu görüşün məqsədi bizim 2020-ci və 2021-ci illərdə nail olduğumuz bütün razılaşmaların yerinə yetirilməsini təmin etməkdir. Siz dəfələrlə qeyd etmişiniz ki, Rusiya münaqişənin nizamlanmasında nəzərəçarpancaq, mühüm rol oynayıb.

Hazırda bizim sülhməramlı kontingentimiz öz missiyasını necə yerinə yetirməli idisə, elə də yerinə yetirir. Bu dəyərləndirmənizə görə Sizə təşəkkür edirəm.

Bu gün isə, əlbəttə, bugünkü vəziyyətdə yaranmış şərait barədə danışmaq, hələ həll edilməmiş məsələlərin həlli yollarını axtarmaq lazım gələcək. Bununla əlaqədar mən iqtisadi xarakterli mühüm tərkib hissəni qeyd etmək istədim: biz üçtərəfli işçi qrupu yaratmışıq, ona baş nazirlərin müavinləri rəhbərlik edirlər. Bizim əvvəllər,

hələ iki il bundan qabaq haqqında danışdığımız məsələlərin həlli baxımından onlar kifayət qədər irəliləyiblər. Görünür, burada da əlavə impuls vermək lazımdır. Bilirəm ki, Azərbaycan tərəfi bu istiqamətdə kifayət qədər fəal işləyir.

Gündəlikdəki məsələlərin əhatə dairəsi kifayət qədər genişdir, Sizi görməyə çox şadam. Xoş gəlmisiniz.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev dedi:

- Sağ olun, hörmətli Vladimir Vladimiroviç. Dəvətə görə təşəkkür edirəm. Yenidən görüşməyimizə şadam. Biz Sizinlə keçən ayda da, bu ayda da görüşmüşük, ikitərəfli münasibətləri kifayət qədər ətraflı müzakirə etmək və bu münasibətlərdə müsbət dinamikanı qeyd etmək imkanımız olub.

Bugünkü görüş bizim regional məsələlərə həsr edilib. Qarabağ münaqişəsinin nizamlanmasında oynadığınız rola görə Sizə bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. İki il bundan əvvəl imzalanmış üçtərəfli Bəyannamə çoxillik münaqişəyə son qoydu. İndi Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması istiqamətində danışmaq və hərəkət

etmək vaxtı yetişib. Əlbəttə, biz bu məsələdə Sizin şəxsi rolunuzu yüksək qiymətləndiririk. Bir qədər sonra keçiriləcək bugünkü üçtərəfli görüş bizim ilk görüşümüz olmayacaq. Sizin təşəbbüsünüzle bu cür görüşlər keçirilib və görürəm ki, normallaşma prosesinə çox yaxşı impuls verib. Azərbaycan nisbətən yaxın vaxtlarda Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşmasının əsası olmalı 5 əsas prinsipi irəli sürüb. Bunlar beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləridir və mənim fikrimcə, bu əsasda normallaşmaya nail olmaq mümkündür.

Qarabağ münaqişəsi artıq tarixdə qalıb. O, iki il bundan əvvəl həll edilib. Buna görə də bu baxımdan burada praktiki olaraq müzakirə edilməli məsələ yoxdur. Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşması isə, əlbəttə, çox ciddi addımlar tələb edən formatdır. Biz bu məqsədlərə nail olmaq işində bundan sonra da şəxsən Sizin fəal rolunuza və Rusiyanın roluna ümid bəsləyirik. Dəvətə görə bir daha sağ olun.

Prezident Vladimir Putin: Təşəkkür edirəm.

Daşkəsəndə "AzerGold" QSC tərəfindən yenidən qurulmuş minifutbol, voleybol, basketbol meydançaları təntənəli açılış mərasimi keçirilib

Oktyabrın 28-də Daşkəsəndə universal minifutbol, voleybol, basketbol meydançalarının yenidənqurma işlərindən sonra istifadəyə verilməsi münasibətilə məktəblilər arasında təşkil edilən minifutbol turnirinin final qarşılaşması çərçivəsində meydançaların rəsmi açılışı keçirilib.

Açılış mərasimində Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abiyev, "AzerGold" QSC-nin İdarə Heyətinin sədri Zakir İbrahimov, Azərbaycan Minifutbol Federasiyasının prezidenti Taleh Nəsibov, Gənclər və İdman Nazirliyinin, həmçinin rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak ediblər.

Final oyununda Daşkəsən şəhər A.Mürselov adına 2 nömrəli tam orta məktəbin komandası birincilik əldə edib. Yarışda 2-ci və 3-cü yerlərə isə müvafiq ardıcılığa uyğun olaraq Yuxarı Daşkəsən qəsəbə Z.Bağırov adına tam orta məktəbi və Daşkəsən rayon Quşçu kənd Ə.İsmayılov adına tam orta məktəbinin minifutbol komandaları tutub.

Qaliblərin mükafatlandırılması mərasimində çıxış edən "AzerGold" QSC-nin İdarə Heyətinin sədri Zakir İbrahimov minifutbol turirinin qaliblərini təbrik edib. Bildirilib ki, yenidən qurulan meydançaları regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı cənab Prezidentin təsdiq etdiyi dövlət proqramlarına uyğun olaraq Daşkəsəndə idmanın inkişafı, sağlam həyat tərzinin təbliği, yeniyetmə və gənclərin fiziki tərbiyyəsi və asudə vaxtlarını səmərəli keçirmələrinə töhfə vermək məqsədi daşıyır. Qeyd olunub ki, cənab Prezident tərəfindən həyata keçirilən sosial-ictimai siyasət nəticəsində bu gün bölgələrimiz hərtərəfli inkişaf edir, əhəlinin rifah halı daim yaxşılaşdırılır, həssas kateqoriyalardan olan vətəndaşlarımız yüksək qayğı və diqqətlə əhatə olunur. Eyni zamanda bildirilib ki, gənclərimizin sağlam inkişafı, yüksək vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması üçün mühüm işlər görülür. Vurğulanıb ki, dövlətimizin başçısı tərəfindən paytaxt Bakı ilə yanaşı, regionlarda istifadəyə verilən müasir olimpiya idman kompleksləri, beynəlxalq

standartlara cavab verən stadionlar ölkə gənclərinin məhz idmana marağının artırılmasına, Azərbaycanın idman ölkəsi kimi beynəlxalq nüfuzunun daha da yüksəlməsinə gətirib çıxarır. Bu xüsusda Daşkəsəndə açılışı olan yeni idman infrastrukturunu məhz cənab Prezidentin dövlət qurumları qarşısına qoyduğu tapşırıq və tövsiyələri əsasında aktiv korporativ sosial məsuliyyət siyasəti həyata keçirən "AzerGold" QSC-nin bölgədə yaşayan uşaq, yeniyetmə və gənclərin idmana marağının yüksəldilməsi, ümumilikdə idmanın kütləviliyinin artırılmasına xidmət edir.

Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd Abiyev açılış mərasimində çıxış edərək deyib:

- Biz Daşkəsən rayonunda universal minifutbol, basketbol və voleybol meydançalarının müasir formada təmir və bərpa işlərindən sonra rəsmi açılışını Vətən müharibəsi şəhidi Rauf Əsgərovun xatirəsinə həsr olunmuş minifutbol turniri ilə təntənəli surətdə qeyd edirik.

Hesab edirəm ki, açılışı olan idman infrastrukturunun gənclərin istifadəsinə verilməsi rayonumuzda çox böyük sevindirici əlamətdar bir gündür. Mən rayonumuzun idman və sağlamlıq sahəsinə verdiyi gözəl töhfəyə, yaradılan şəraitə görə bu necib layihənin həyata keçirilməsində əməyi olan "AzerGold" QSC-nin İdarə heyətinin sədri hörmətli Zakir İbrahimova və Minifutbol Federasiyasının prezidenti hörmətli Taleh Nəsibova Daşkəsən ictimaiyyəti adından təşəkkürümü bildirirəm və bu münasibətilə rayon sakinlərini, gəncləri və idmansevər ictimaiyyəti səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan gəncliyinin inkişafında ümummilli lider Heydər Əliyevin əvəzolunmaz misilsiz xidmətləri olmuşdur, hazırda bu siyasəti Qalib Ali Baş Komandan Prezident cənab İlham Əliyev uğurla davam etdirir. Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi gənclər və idman siyasəti, o cümlədən Azərbaycan gəncliyinin inkişafı ilə bağlı imzaladığı fərman

və sərəncamlar, qəbul olunmuş dövlət proqramları həmişə layiqincə yerinə yetirilmişdir. Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev ölkəmizə rəhbərlik etdiyi ilk günlərdən başlayaraq iqtisadi-siyasi müstəqilliyə sahib olmaqla 19 il ərzində qüdrətli lider olaraq gənclərin ən yaxın dostu olduğunu əməli fəaliyyəti ilə ifadə etmişdir və biz bu qarşılıqlı böyük etimadın yüksək nəticələrini də görürük. Gənclər ölkəmizin xoşbəxt gələcəyə olan ümidi, hərəkətverici fəal hissəsi, ideyaların gələcəyə ötürmə qüvvəsidir.

Son dövrlərdə gənclərimiz çox böyük tarixi qələbəyə nail oldular. Belə ki, 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycan gəncləri böyük sücaət göstərdilər. Torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi və ərazi bütövlüyümüzün bərpası ilə nəticələnən Vətən müharibəsində hər bir əsgər və zabitimiz öz cəsurluğu, igidliyi, qəhrəmanlığı ilə vətənpərvərlik salnaməsi yazdı. Vətən uğrunda canlarından keçərək şəhidlik zirvəsinə ucalanların əksəriyyətini məhz gənclər təşkil edirdi.

Allah bütün şəhidlərimizi rəhmət eləsin. Bu yaxınlarda dövlət hesabına ayrı-ayrılıqda rayonumuzun 15 şəhid ailəsinə yeni mənzillər verilmişdir. Rayonumuzun şəhid ailələrinə və qazilərinə göstərilən diqqət və qayğıya görə möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlığımızı bildiririk.

Birmənalı olaraq əmin edirəm ki, idman və sağlamlığın inkişafında Daşkəsən gəncləri ön sıralarda olacaq, onlara göstərilən etimadı yüksək səviyyədə doğruldacaq, müstəqil dövlətimizin daha da güclənməsi üçün idmançılarımız rayonun idman şərəfini bundan sonra da qoruyacaq, yeni-yeni uğurlu nailiyyətlər qazanacaqlar.

Azərbaycan Minifutbol Federasiyasının prezidenti Taleh Nəsibov isə çıxışında regionlarda minifutbol meydançalarının istifadəyə verilməsinin və mütəmadi olaraq turnirlərin keçirilməsinin bölgələrdə, o cümlədən Daşkəsəndə minifutbol idman növünün populyarlığının artmasına təsir edəcəyini diqqətə çatdırıb.

Çıxışlardan sonra minifutbol turnirində qalib gələn məktəb komandaları, həmçinin "Ən çox qol vuran oyunçu" və "Ən yaxşı qapıçı" nominasiyaları üzrə qaliblər mükafatlandırılıblar. Qaliblərə turnirin kubok, medal, diplom və xatirə hədiyyələri təqdim edilib.

Sonda xatirə şəklində çəkilib.

Laçınlılar Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30-cu ildönümünü qeyd etdilər

2022-ci il 27 oktyabr tarixdə Ağcabədi rayonunun Taxta Körpü qəsəbəsində yerləşən Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin iclas zalında Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30-cu ildönümünə həsr edilmiş tədbir keçirilmişdir.

Öncə tədbir iştirakçıları xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyevin büstünü ziyarət etmiş, önünə tər güllər düzərək onun xatirəsinə ehtiramlarını bildirdilər.

Tədbir iştirakçıları tərəfindən Taxta körpü qəsəbəsində rayon şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış xatirə kompleksi ziyarət olunduqdan sonra abidə önünə tər güllər düzülərək, onların əziz xatirəsi ehtiramla yad edilmişdir.

Daha sonra tədbir Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin iclas zalında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başlamışdır.

Tədbirdə Ulu öndər Heydər Əliyevin və Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi, ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş qəhrəmanlarımızın əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunmuşdur.

Sonra Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 30 illiyinə həsr edilmiş videoçarx nümayiş etdirilmişdir.

YAP Laçın rayon təşkilatının sədri İlqar İlyasov məruzə edərək bildirmişdir ki, Xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyev ideyalarının layiqli daşıyıcısı olan Yeni Azərbaycan Partiyası yarandığı gündən ötən 30 il ərzində zəngin siyasi yol keçərək, müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsində və inkişafında böyük tarixi rol oynamışdır. İlqar İlyasov vurğulamışdır ki, ötən illərdə olduğu kimi bu gündə öz proqramında müstəqil dövlətçilik, azərbaycançılıq, vətəndaş həmrəyliyi, sosial ədalət prinsiplərini əldə rəhbər tutan Yeni Azərbaycan Partiyasının cəmiyyətdə rolu və nüfuzu durmadan artır, ölkədə baş verən ictimai proseslərə təsir imkanları genişlənir.

Konfransda YAP İdarə Heyətinin üzvü, Asif Əsgərli çıxış edərək bildirib ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin yaratdığı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin daha da gücləndirdiyi ordumuz cəmi 44 günə Ermənistan silahlı birlişmələrini döyüş meydanında darmadağın etdi, 30 ilə yaxın işğal altında olan torpaqlarımız azad edildi, ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu.

Milli Məclisin deputatı Mahir Abbaszadə bildirmişdir ki, artıq işğaldan azad olunmuş bütün şəhərlərin baş planı hazırlanaraq təsdiq edilmişdir. Fizuli rayonunda Qarabağın qapısı olan beynəlxalq aeroportun 8 aya tikilib istismara verildi, bu günlərdə Zəngilan Beynəlxalq Aereportunun açılışı gerçəkləşdirildi. Zəngilanda ağıllı kənd layihəsinin ilkin mərhələsi yekunlaşdırılıb, kənd sakinləri artıq öz doğma kəndlərində firavan yaşayırlar.

YAP Laçın rayon təşkilatının veteran üzvü Səyyaf Məmiyev çıxışında qeyd etmişdir ki, bu gün böyük qürur və fəxrle YAP-ın yaranmasının 30-cu ildönümünü Qarabağımızın 30 ildən sonra 44 gün ərzində Ali baş komandamız, Möhtərəm Prezidentimiz, YAP-ın sədri cənab İlham Əliyevin diplomatik siyasəti, Müzəffər ordumuzun rəşadətli əsgər və zabitlərinin qəhrəmanlığı sayəsində əldə edilən Böyük Qələbə günümüzün 2-ci ilinin sevincini yaşadığımız günlərdə qeyd edirik.

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Beləliklə, özünü şüarın yeganə müdafiəçisi hesab edən I Şah İsmayıl Osmanlı sultanlarına qarşı mübarizə etmək üçün Kürdüstan torpaqlarını zorla ələ keçirmək və bu yerləri guya yağlardan³² təmizləmək məqsədini irəli sürdü.

Rəşid Yasəminin fikrinə görə şahın Kürdüstandakı bu işğalları kürd xalqı arasında hökm sürən tayfa quruluşuna son qoymaq məqsədini güdmüşdür (69, 203). Əslində isə I Şah İsmayıl Səfəvi dövrün digər şah və sultanları kimi öz hakimiyyətini qorumaq üçün işğalçılıq siyasəti aparırdı.

Digər tərəfdən də istər Səfəvilər dövləti və istərsə də Osmanlı sultanları kürdlər arasındakı tayfa quruluşunu ləğv etmək deyil, kürd ərazisini öz zadəganlarına verməklə kürd xalqını yox etmək siyasəti aparırdılar. Elə buna görə də hər iki istilacı dövlət kürd xalqının ciddi müqavimətinə rast gəlirdi.

Beləliklə, XVI əsrin əvvəllərindən etibarən kürdlər əleyhinə davam edən siyasət Səfəvilər dövlətinə müsbət nəticə vermədi. Bu vəziyyətdən istifadə edən Osmanlı sultanları isə işin əvvəlində hiyləgər siyasət apararaq özünü kürd xalqının hamisi, eyni zamanda sunni məzhəbinin yeganə tərəfdarı kimi göstərdi. Bundan sonra Kürdüstan hər iki dövlətin müharibə meydanı və dini rəqabət mərkəzi oldu. Ümumiyyətlə, I Şah İsmayıl Səfəvinin kürdlərə münasibəti son dərəcə mənfi olmuşdur.

Çaldıran müharibəsindən (1514) sonra Kürdüstanın cənub-şərq hissəsi Səfəvilər, qərb hissəsi isə Osmanlı dövlətinin əlində qaldı (30, 10). Şah İsmayıl Ərdəlan əyalətini kürd əmirliklərindən toplanan vergi üçün mərkəz edərək, ona «Ərdəlan» xəzinəsi adı verdi. Şah kürdlərdən ibarət ayrıca ordu təşkil edib onu Kürdüstan ordusu adlandırdı. Ən ağır vuruşmalarda Kürdüstan ordusu iştirak etməli idi. Həsən Rumulun yazdığına görə Səfəvilər hakimiyyətinə qarşı üsyan edən Ağ Məhəmməd Ruzəfsunu məğlub etmək üçün göndərilmiş (59, 173) Kürdüstan ordusu qələbə ilə geri qayıtmışdır.

Beləliklə, I Şah İsmayıl Səfəvi müxtəlif feodalıqları vahid mərkəzə tabe etməklə, ölkəni siyasi cəhətcə birləşdirmək və mərkəzləşmiş dövlət yaratmaq üçün rüşeym qoydu. Bu isə öz dövrü üçün irəliyə doğru bir addım idi. Lakin onun öz ölkəsi xaricində, o cümlədən İraq-Ərəb, Ermənistan, Gürcüstan və xüsusilə Kürdüstan ərazisində uzun zaman davam edən müharibələri və bu ölkə xalqlarının Qızılbaşlar tərəfindən qarət edilməsi I Şah İsmayıl dövlətinin ən mənfi cəhətini təşkil edirdi. Bu siyasət onun ölümündən sonra varisləri tərəfindən də davam etdirildi.

I Şah İsmayıl Səfəvinin kiçik yaşlarından əldə etdiyi bir sıra böyük müvəffəqiyyət onda ən qüvvətli və qeyri-məhdud bir imperiya yaratmaq arzusu meydana gətirdi. Bu məqsədlə də o özü üçün yeganə qüvvə hesab etdiyi şiə məzhəbinə daha çox arxalanırdı. Məhz buna görə də o, hakimiyyətinin ilk çağlarında (1504-cü il) dinə «itaətsizlik» üstündə Təbriz şəhərində hədsiz dərəcədə adam edam etdirmişdi.

I Şah İsmayıl Səfəvidə o qədər qürur var idi ki, o, 200 min nəfərdən ibarət olan Osmanlı ordusu qarşısına tam hazırlıqsız və sayca az olan ordu ilə çıxdı və nəticədə məğlub oldu. Osmanlı ordusu Təbriz şəhərini tərkd etdikdən sonra isə şah Təbrizə gələrək, guya osmanlılara müqavimət göstərmədikləri üçün əhaliyə divan tutdu (113, 181).

Beləliklə, I Şah İsmayıl öz siyasətində Kürdüstan haqqında müəyyən səhvlərə yol verdi və nəticədə kürd tayfa başçıları osmanlılarla birləşdi və Səfəvilər əleyhinə olan təbliğat gücləndi. Şahın kürd tayfa başçıları haqqındakı mənfi siyasəti onları sultan sarayına yaxınlaşdırmışdı. Bununla da Kürdüstanda uzun sürən müharibənin əsası qoyuldu (76, 416).

Beləliklə, hər iki dövlət öz mənafeləri xatirinə kürd tayfalarını bir-birinə qarşı qoydular. Bu siyasət I Şah İsmayılın varisi I Şah Təhmasib dövründə (1523-24-1576) daha kəskin surətdə davam etdi. Məhz buna görə də onun hakimiyyətinin ilk vaxtlarında istər ölkə daxilində, istərsə də xaricdə Səfəvilər əleyhinə bir sıra üsyanlar baş verdi. Həmin dövrdə Kəlhur kürd tayfasına başçılıq edən Əmir Zülfüqar Luristan ətrafında yaşayan kürd döyüşçülərinin köməyi ilə Bağdad qalasını aldı və müstəqil kürd hökuməti təşkil etdi (83, 10-12). Lakin 1529-cu ildə I Şah Təhmasib tərəfindən məğlub oldu.

Mənbələrdəki məlumatlara görə həmin ildə Təbrizin bəylərbəyi Ölmə Təkəlu 7 min nəfər atlı qoşunla I Şah

Təhmasib əleyhinə üsyan qaldıraraq, Təbrizdə olan şah xəzinəsini ələ keçirdi və varlıqların əmlakını müsadirə etdi. Lakin çox çəkmədən şah qoşunları tərəfindən məğlub olduğu üçün Van əyalətinə qaçdı və Sultan Qaziyə tabe olduğunu bildirdi (83, 12 – 18; 76, 418). Bu kimi hadisələr Osmanlı-İran münasibətlərini daha da gərginləşdirdi, məhz elə buna görə də təkcə I Şah Təhmasibin hakimiyyəti dövründə Osmanlı hökuməti dörd dəfə Azərbaycan üzərinə hücum etmişdir. İstər müharibə, istərsə də müvəqqəti fasilə dövründə kürd, erməni və gürcü xalqları bu iki istilacı dövlətlər tərəfindən qarət edilmiş və həmin ölkələr müharibə meydanı olmuşdu.

1532-1534-cü illərdə Sultan Süleyman Qazinin Azərbaycan üzərinə birinci və ikinci hücumu zamanı düşmən qoşununu təqib edən Qızılbaşlar Kürdüstana daxil oldular. Mənbələrdəki məlumatlara görə hər iki ordu arasında vuruşma Ərciş vilayətində başlandı. Həsən Rumlu qeyd edir ki: «Bu vuruşmada Sənan paşa öldürüldü, Ərciş qalası Qızılbaşlar tərəfindən alındı və Əhməd Sultan Sufi oğluna tapşırıldı» (59, 260; 47, 69).

I Şah Təhmasib 1533-cü ildə beş min dörd yüz nəfərlik qoşunla Kürdüstana daxil olmasını, Ədləvaz ilə Ərciş əmirliklərini işğal etməsini, öz əsərində qeyd etmişdir (83, 34-39). Həmin dövrdə Kürdüstan vilayəti bir-birinin ardınca qarət edildi.

Bidlisinin yazdığına görə 1534-cü ildə I Şah Təhmasibin göstərişi ilə Əxlat, Muş və bir sıra digər kürd vilayətləri Bədir xan Ustaclu tərəfindən qarət edilmişdir (76, 442). Lakin şah qoşunları kürd xalqının şiddətli müqavimətinə rast gəldilər. Buna görə də öz vətəninə müdafiə edən kürd döyüşçülərinə amansız divan tutuldu. Bidlisi göstərir ki, I Şah Təhmasib 1534-cü ildə Ərciş qalasını işğal edərkən ona müqavimət göstərən Bəxti tayfasından 60 nəfəri yaralanmış və əsir alınmışdır. Şah onların dərilərini soydurmuş və əzabla öldürülmələrini əmr etmişdir (76, 442).

Bütün bu əziyyət və işkəncələr kürd xalqının varlığını sarsıdca bilmirdi. «Şərəfnamə»dəki məlumatlara görə I Şah Təhmasib Baban tayfasını özünə tabe etmək üçün üç dəfə o tayfaya qarşı müharibə etmiş, lakin hər dəfə məğlub olmuşdur (76, 283). Həsən Rumlu göstərir ki, I Şah Təhmasib 1539-cu ildə Bəhram Mirzəni Kürdüstanı qarət etməyə göndərdi. Kürdüstan qarət edildi və Qızılbaşlar böyük qənimətlə Təbrizə qayıtdı» (59, 293). Həmin ildə I Şah Təhmasib Ədləvaz, Ərciş, Əxlat vilayətlərini qarət edib Barkir qalasını üç ay mühasirədə saxladıqdan sonra aldı və Divan əmir Məsum bəy Səfəviyə tapşırıldı (76, 233-234).

Beləliklə, XVI əsr boyu və hətta ondan sonra da Səfəvilər dövlətinin kürd xalqını talamaq və Kürdüstanı bərbad hala salmaq haqqındakı siyasətlərini dövrün saray tarixçiləri də etiraf edirlər. Həsən Rumlu göstərir ki: «I Şah Təhmasibin əmrinə əsasən Qızılbaş əmirləri hər yerdə «fitnəkar» kürdlərdən gördükdə dərhal öldürüb var-yoxlarını qarət etməlidirlər» (59, 360). Şahın kürd xalqına qarşı bu mənfi münasibətinin bir səbəbi də kürdlərin sünni olması idi. Çünki o zaman həm Səfəvi şahları və həm də Osmanlı sultanları biri digərinə qarşı apardıqları işğalçılıq müharibəsini «cihad» adlandırdılar. Buna görə də sünni kürdləri öldürmək və onları qarət etməyi Qızılbaşlar dini bir əhkam kimi başa düşürdülər. Bundan əlavə, əlaqədar dövlətlər eyni siyasəti erməni və gürcü xalqlarına qarşı da davam etdirirdilər.

Təkcə XVI əsrin 1540-1554-cü illərində I Şah Təhmasib Gürcüstan üzərinə dörd dəfə hücum etdi. Həsən Rumlu qeyd edir ki: «Hücum zamanı dağlara və kilsələrə pənah aparan gürcülərin var-yoxları islam qoşunu tərəfindən qarət edildi və kafər gürcülərdən bir neçə min nəfəri cəhənnəmə göndərildi» (59, 352).

Beləliklə, kürd, erməni və gürcü xalqlarına qarşı başlanan bu müharibələr dini motivlərlə pərdələnmiş olsa da əslində işğalçılıq məqsədinə xidmət edirdi.

1548-ci ildə Sultan Süleyman Qazi Azərbaycan üzərinə üçüncü dəfə hücum etdiyi zaman yenə də Kürdüstan müharibə meydanı oldu. Diyarbəkiri əyaləti sultan ordusunun, Ərzincan vilayəti isə Qızılbaşların mərkəzinə çevrildi. Bu yerlərdə mərkəzləşən müdaxiləçi ordu kürd vilayətlərini bir-birinin ardınca talayıb qarət edirdi. Mənbələrdəki məlumatlara görə həmin basqın zamanı İsmayıl Mirzə və göycə Sultan Qacarın başçılıq etdiyi Qızılbaş dəstələri Ərzrum və Qars rayonlarında 7 min nəfərdən artıq adam öldürmüşdü. Həsən Rumlu göstərir ki:

«Həmin önlərdən 5 min nəfərdən çoxu Kürdüstanın müxtəlif vilayətlərindən zorla ordu sıralarına cəlb edilmiş muzdur və sənətkarlardan ibarət idi. Bu zaman Əxlat vilayətini qarət etməyə məmur olan Şahqulu sultan Əfşar 5 min at, 100 min qoyun və 50 min inək qənimət gətirmişdir» (59, 331; 47, 73).

I Şah Təhmasib kürd əmirliklərinin Qızılbaşlar tərəfindən qarət edilməsini etiraf edərək yazır: «Balıq ovuna gedərkən 20 nəfər piyadaya təsadüf etdik və onların kim olduqlarını soruşduq, qeyd etdik ki, biz Xnos əhalisiyik, ancaq bizim əmirlik elə qarət ediləndir ki, orada qalsaydıq açıqdən məhv olardıq. Odur ki, Diyarbəkiri gedirik. Şah qeyd edir ki, onların halına ağladım və bu işlərin səbəbkarı olan Alkas Mirzəyə nifrət etdim» (83, 58).

Beləliklə, kürd xalqının iki böyük və istilacı dövlətlərlə qonşu olması təkcə onun həyatının və mal-qarasının məhv edilməsiylə qurtarmırdı, eyni zamanda ölkəsi də bərbad hala düşürdü. Həsən Rumlu yazır ki: «Ərzincan vilayəti şah ordusunun at ayaqları altında məhv oldu, şəhər yandırılıb qarət edildi və o vilayətin torpağı fəna küləyinə verildi» (59, 334). Kürdlərin kütləvi surətdə məhv edilməsini, onun var-yoxdan çıxmasını və ölkənin bərbad vəziyyətə düşməsini dövrün bəzi müəllifləri, şah və sultan ordularının qəhrəmanlıq nümunələri kimi təsvir edirdilər. Həsən Rumlu 1548-ci il hadisələrindən bəhs edərkən yazır: «Şah Əxlat, Gözəldərə və Ədləvaz vilayətlərinə qoşun göndərdi, özü Muş üzərinə hücum edib, oranı elə məhv etdi ki, evlərdən və taxıldan belə iz qalmadı» (59, 333). Həmin dövrdə Xarput vilayəti də qarət edilmişdir.

Beləliklə, məcburi olaraq hər iki dövlətin ordu sıralarına cəlb edilən kürdlər istilacı müharibələrin qurbanı və Kürdüstan ərazisi isə talan edilirdi.

Çaldıran müharibəsindən sonra kürd tayfa başçıları Osmanlı-İran təsiri altına düşməsi nəticəsində qardaş bir xalq bir-birinə qarşı düşmən qüvvəyə çevrildi. 1551-ci ildə Sultan hökumətinin təhriki ilə Mahmudi tayfası Xoy mahalında yaşayan Dünbili kürd tayfasına basqın edir və tayfa başçısı Hacı bəy Dünbili öldürülür. Bu basqına cavab olaraq I Şah Təhmasib Məsum bəy Səfəvi ilə Şəmsəddin xan Bidlisini Kürdüstanı qarət etməyə göndərir. Həsən Rumlu yazır: «Bu basqın zamanı Ərciş, Barkir, Muş, Əxlat və Ədləvaz vilayətləri talan edilmiş, 400 nəfərdən artıq kürd öldürülmüşdür. O, sözüünə davam edərək yazır: «Təkcə Əxlat vilayətindən 30 min qoyun, 10 min inək və camış, 3 min at qənimət götürülmüşdür» (59, 358).

1552-ci ildə Kürdüstan ərazisinin qarət edilməsi yenə də təkrar edildi. Həsən Rumulun yazdığına görə həmin ildə I Şah Təhmasib İran şahzadəsini kürd vilayətlərini talan etməyə məmur etmişdir. Basqın nəticəsində bir çox kürd öldürülmüş, var-yoxları qarət edilmişdir. Müəllif qeyd edir ki: «Qızılbaşlar çoxlu qoyun sürüsü, at ilxısı və digər qənimətlərlə geri qayıtmışdır» (59, 372).

(Ardı gələn sayımızda)

Tahir Süleyman

Qutilərin varlığı çox qədimlərə uzanır. Bu günə qədər bilinən ilk Quti imperatoru Emnatum miladdan əvvəl 3100-cü illərdə yaşamışdır.

Lağas kralı Adadnari hələ miladdan əvvəl 2400-cü illərdə Karda xalqından söz

məmləkətin təməlini Babilə saldılar. Kürd xalqının məşaləsini Subarilər, Mitanilər, Xaldilər, Muşki və Nayri dövlətləri vasitəsilə Med imperatorluğuna qədər daşıyıb gətirdilər.

Qutilərin kürd xalqının atası olduqlarını isbat etmək üçün "Ön Asiya və Mesopotomiya" tarixini incələyən və araşdıran elm və tarixçi amilləri də bu həqiqəti araşdırmalarında dilə gətirmişlər. Bunun isbatı olaraq Pensilvaniya Univerisitetinin professorlarından Speizer "Mesopotomiyanın kökəni" adlı əsərində kürdlərin qutilərlə Zağros hülübiləri ilə eyni irqdən olduqlarını yazır (B. Nikitin, cild I. səh 91. Dipnot).

Osmanlı tarixçilərindən Əhməd Rəfik "Ümumi tarix" adlı əsərində və onunla birlikdə Əmin Zəki də "Kürd tarixi" adlı əsərində müxtəlif fakt və sübutlarla eyni fikri təsdiqləmişlər (Ehsan Nuri Paşa, səh 38-40).

Tanınmış tarixçi Mucerson qutilərdən

məğlubiyyətdən sonra bəyliklərə bölündü. Bu dağılıqlıq içindən Bitlis bölgəsindəki qutilər Kardaka adını aldılar. Bəxtiyari dağlarındakı və ətrafındakılar müstəqillik qazandılar. Ancaq tarixi baxıma görə, qutilərdən sonra bu ölkə xalqını yetişdirdiyi və tarixə damğasını vuran iki yeni türk dövləti meydana gəldi. Bunların parlaq və görkəmli dönməsi 725 il sürən kürd Kussi - Kassit dövləti ilə bu dövlətin yaşama müddətinin ortalarında yer alan və təqribən 175 illik bir yaşam sürən Böyük Kürd Mittani imperatorluğudur.

Kürd Kassit - Kussi dövləti haqqında məlumat verərkən bu haqda da qabaqcadan bildirmək istəyirik ki, bu dövlətə Cəməşidin adı verilmişdir. Hətta Firdovsinin "Şahnamə" əsəri də Kassit - Kussi dövlətini kinayə ilə Cəməşidin milləti hesab edir.

Quti imperatorluğunun dağılmasından sonra quti xalqının yaratdığı bu dövlət siyasi hakimiyyətini m. ə 1891-1171 - ci illərdə sürdürmüşdür. Qərb tarixçiləri isə bu hakimiyyətin sonunu 1160-cı il olaraq göstərir (Maurice Meunier, "Le Monte antique" əsəri, Paris 1976. Səh-160).

Kürd sivilizasiyası bu dönmədə insanlığa böyük mənfəət verdi. Sənət,

Məlum olduğu kimi, daha əvvəllər də bu ərazilərdə Hammurapinin yaratdığı monarxiya hakimiyyəti mövcud idi. Babil uyqarlığına öz damğasını vuran bu kral Assurları, Esəhnunna və Mari krallıqlarını məğlub edərək miladdan əvvəl 1695-ci ildə ölkəsinin sərhədlərini bir xeyli genişləndirdi. Həm Hammurapi (m.ə 1729-1686), həm də sələfi kral Şamsu İloina (m.ə 1686-1648) ölkədə hüquqi dövlət qurmuşdular. Ölkədə sağlam idarəetmə üsulu vardı. Maliyyəçilər (Tacirlər təşkilatının rəhbərləri), hakimlər və vilayət valiləri mərkəzdəki büroya bağlı idilər. Dövlətin amirləri Vali və Bələdiyyə sədriləri kimi vəzifələr də yazılı əmrlərin həyata keçirilib keçirilmədiyini diqqətlə izləyir. Siyasi və iqtisadi yaşamı tək özü idarə edirdi.

Hammurapinin hüquq kodu çox məşhurdur. İnsanlıq tarixində bilinən ən qədim qanunu qoymaq yalnız ona nəsib olmuşdur. Bu kodakə (kod) araşdırıldığında bu ölkədə kralın xalqın atası və qoruyucusu olub, güclü ilahi varlıqlardan (Tanrılardan) aldığı görünür:

- Tanrıların diqqəti və sevgisi olan mən

QƏDİM DÜNYA FİLOSOF VƏ COĞRAFŞÜNAŞLARI, KARDUXİLƏRİN İNDİKİ KÜRD XALQININ BABALARI OLDUĞUNU İSBAT EDİRLƏR

etmişdir. Eyni fikri Ur (Our) kralı Kmil Sin də Kurde torpqlarından bəhs edərək təsdiqləmişdir. Hitit kralı I Şuppilulita m. ə 1370-ci ildə Qurde xalqından söz açmışdır. Daha sonralar Assur kitabələrində Kardaka yaylasından və Kurtie - Kurti xalqından bəhs olunmuşdur.

Assur kralı Tukulti İnor, Qutilərə "Kurdi" deyirdi (Bax: İhsan Nuri Paşa, səh-33).

Milladdan 900 il əvvəl yaşamış Assur kralı Adalnirari Kusi, Kutı, Subari orduları ilə vuruşduğunu qeyd edir. Bu kral öz kitabələrində Qutiləri "Kürdi" deyə adlandırır.

Kürd xalqının tarixini incələyərkən araşdırmaçıların müxtəlif dəyərli əsərlərindən istifadə etdikləri İhsan Nuri Paşa bu haqda belə demişdir:

- Kürd əsilli olan Xaldi (Xaldi), Ararati. Subari, Nauri, Mitanni, Muşki və Kassit dövlətlərinin Qutilərdən ayrıldığını, yəni hamısının kökünün qutilərə dayandığını göstərən əsərlər var. Bunlardan biri m. ə 1280-1261-ci illərdə yaşamış Assur kralı I Salamanasar krallığından qalan kitablarda bunu yazır: "Bir ulduz kimi parlayan Quti xalqı yalnız çoxluğu ilə deyil, əzm, şiddət, dəhşət və yıxıcılıqları ilə tanınmaqdadır. Düşməncilikləri mənə də qarşı sürüb getdi".

Kürd Quti dövlətinin dağılmasından təxminən 1000 il sonra yaşamış Assur kralı Salmanasar, beləcə Quti qollarından gələn və öz yerinə çatan yeni kürd xalqlarının və onların dövlətlərinin qutilərin soyu və övladları olaraq tanımaqdadır. Onlar üçün min illik bir zaman fasiləsindən sonra da yenə quti sözlərini işlətməkdədir.

Etdiyi müharibələrdən sonra kral Salmanasar bunları yazmışdır: "Ararat sərhədindən Tur Abidinə qədər bir ölkə içində Quti qanı su kimi axıdıldı, lakin məğlub olmalıdırlar".

... Yuxarıda adları çəkilən coğrafi terminlərin yerləşdiyi bölgələrdə bu gün də kürd xalqı yaşamaqdadır. Tarixi Babil ölkəsini fəth etmək ilk dəfə qutilərə nəsib olmuşdur. Quti dövləti parçalandığında, onların qollarından biri olan Kassitlərin parlaq və güclü dövrləri 725-ci ilə çatan bir

gələn Naviri xalqının hakimiyyətinin sonunda Kurti deyilərkən adlandırıldıqlarını göstərməkdədir ki, bu da qutilərin kürdlərin ataları olduqlarını sübut edir. Hətta doktor Kontinov da miladdan 4000 min əvvəl Mesopotomiya və Zağros dağlarında yerləşən xalqların Quti və Kusi (Kassit) deyə adlandırdıqları və ari irqdən olduqlarını, Kürd xalqının bu torpaqlardan enib gəldiyini vurğulayır. İstər Mucersonun, istərsə də doktor Kontinovun dediklərini təsdiq etmək üçün "Kürd ədəbiyyatı tarixi" əsərini göstərmək istərdik (II hissəyə bax).

- Şərqsünas Draver "Kürdlər və Kürd tarixi" kitabında qutilərin və kardaların kürd xalqının ataları olduqları olduğunu yazır. Digər bir şərqsünas Rayks da eyni fikirdədir (İ. N. P. səh. 173). Kürd xalqının qədimliyi və kürdlərin antik dövrdən gələn bir xalq olduğunu türk alimləri tərəfindən yazılmış "İslam ensklopediyası" əsərinin 1089-cu səhifəsində bunlar qeyd edilmişdir. Miladdan təqribən 2000 il əvvəl II Şumer dövrünə aid daş yazısında, Thureau-Danqin (Revue d Assuriologie, v-99, VI, 67) bir Kardaka adına təsadüf edilir. Bu ölkə Driverin Van gölünün cənubunda göstərdiyi Su tayfasının yanında idi. Miladdan sonra 1071-ci ildə Malazgirdən Anadoluya girmiş türk xalqı ilə kürd xalqının heç bir qohumluğunun olmadığını Milli Təlim Nazirliyi tərəfindən nəşr edilmiş ensklopediyada öz əksini tapmışdır. Adı bilinən Quti krallarından Losirab, Şərlək, İks, Huş, Anri, Danzir, Trikan ən başlıca krallardandırlar. Bunlardan Şərləkə Firdovsinin "Şahnamə" əsərində Siyamən, İks, Huşaya isə Huşəng adlandırılmışlar.

Babil dövlətinin süqutundan sonra, sadəcə 125 il 40 günlük Babil hökmranlığı zamanı həmsərhəd olan Quti krallarının sayı 14 olduğunu İ. N. Paşanın adı keçən əsərindən öyrənirik. Bazil Nikitin də qutilərin Sarqon xənadanlığına son verdiklərini və eyni dövlətin miladdan öncə 2496 - cı ilə qədər hökmranlığının sürdüyünü yazır (B. Nikitin "Kürdlər" cild I, səh-31).

Özü Quti soyundan olan Louqal Oton (Louqan kralı) Erun kralı olaraq Quti kralı Trikanini məğlub etdi. Quti xalqı bu

mədəniyyət, ədəbiyyat, el sənətləri, heykəltaraşlıq, rəsm və ev əşyalarının formalaşdırılmasında Kürd Kussi dövləti, Mitani dövləti ilə birlikdə çağdaşları Hititlərə, Assurlara və fironların idarəçiliyində olan Misir ölkəsinə böyük ölçülərdə təsir etmişdir.

Tarixi araşdırmalarda və İraq Kürdüstanındakı arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən kürd milli kalendarına uyğun olunan şahənə heykəllər 1984-cü ildə Bağdad Milli Muzeyinə qoyulub. Yenə Kürd Kassit imperatorluğuna aid adlı - sanlı "Sinus səhnəsi" adlı daş üzərində yonulara gerçəkləşdirilmiş əsər Parisin "Laubre" muzeyini bəzəməkdədir. Belə nümunələrdən yüzlərlə saymaq olar.

Beləliklə, güclü Firon hakimiyyətindən geridə qalmayan, böyük bir tarixi zənginliyə malik olan Kürd Kassit dövləti siyasi, iqtisadi, eləcə də elm sahəsində irəli getmələrini göstərən dəlillərlə sübut etməkdədir.

Ölkələr arasında əlaqələr qurulur, məktublar yazılır, elçilər təyin edilirdi. Xüsusilə firon ölkəsi Misirlə Kürd Kassit dövləti arasında idxalat və ixracat, kredit və ya mübadilə yolu ilə yardımlar şəklində təşkil olunurdu. Bu dövlətdə barış və sülh müqavilələri imzalanırdı. Beləliklə, tarixin bildiyi ən qədim zamanlardan günümüzə qədər dövlət quruluşu ilə, dövlətlərarası danışıqların hüquqi təməlləri Kassit - Kussi imperatorluğunda rast gəlinir (Bu haqda geniş məlumat almaq üçün bax: Maurice Muleau "Len Monte Antique". Səh-161).

İdarəetmə sistemində yeni bir qayda yaradılmışdı. Tapınqlardan dini ayinlərlə yanaşı sənət, mədəniyyət və ədəbi əsərlər də sərgilənməkdə idi. Kürd xalqı bu adətlərini günümüzə qədər də davam etdirməkdədir. Bu dövlətin idarəetmə, hüquqi, toplumsal və mədəni qurumlarının o zamanda ən irəli bir düzəndə olması bir təsadüf deyil. Çünki, Kassitlər m. ə 1530-cu ildə ulu babaları qutilər kimi Babil (Babilosu) tamam işğal etdilər. Qərbin qədim dövr tarixçilərinin bildirdiklərinə görə, Kürd dövlətinin rəhbərləri məğlubiyyətə uğradıqları Babilon ölkəsinə məxsus olan uyqarlığa da sahib oldular.

Hammurapi ölkədə ədaləti yaşatmaq, ziyankarları və qatilləri məhv etmək, xalqının üstündə günəş kimi doğaraq dünyanı aydınlatmaq üçün Tanrı Manrunun vəzifələndirdiyi bir çoban olaraq idarə etdiyim xalqıma heç bir zaman zülm etmədim və tənbel olmadım. Mənim yaxşılıqsevər kölgəm ölkəmdəki bütün şəhərlərin üzərinə yayıldı. Şumer və Akkad ölkəsi insanlarını da bağrıma basdım. Onları sülh içində idarə etdim. Mənim mövcudluğum onları da qorudu. Güclü olanın zəif məhv etməməsi üçün, yetimlərə və dullara haqlarını qorumaq üçün ölkədə ən yaxşı ədalət quraraq, bunları qoruyacaq qanunları bildirmək üçün bu lövhəyə dəyərli sözlərimi yazdım. Adil bir kral olaraq mənim varlığım önündə ilsak edərəm (Hammurapi qanunları - ön söz. Səh -160).

Beləliklə, Kürd Kassit dövləti Babil fəth edib öz ərazisinə qatdığı zaman bu ölkə üzərində sosial - iqtisadi, idarəetmə və mədəni bir vaxtda inkişaf edən xəzinə vardı. Kassilər də Babil almada öncə böyük bir dövlətin təmsilçiləri idilər. Qaldı ki, Hammurapi monarxiyasının da Kassitlərin atası olan Quti ölkəsindən eyni bir biçimdə miras olaraq bir çox şeylərin dövr almasına, bu da alimlər tərəfindən təsdiq edilməkdədir.

Quti və Hurrilər dövründə atı daşıma və çəkmə vasitəsi kimi ilk dəfə insanlıq Kassitlər zamanında minik heyvanı kimi də istifadə etmişlər.

Bu tapıntıdan həm bir yerdən başqa yerə tez getmək məqsədi üçün, həm də müharibələrdə hərbi vasitə kimi də yararlanırdılar. Digər tərəfdən də Neolitin vaxtından ən önəmli şəkildə rast gəldiyimiz və tarixçilərin təxminlərinə görə, hələ palçıqkən üst-üstə qoyularaq inşa edilən kərpic ilk dəfə Kassit dövlətində içinə saman qarışdırıb gündə qurudulmaqla inşaatda istifadə edilmişdir. Aradan 3500 il keçməsinə baxmayaraq, kərpic Ön Asiyanın inşaatında ən başlıca vasitədir.

Araşdırı: Tahir Süleyman

KÜRD ƏDİBLƏRİ HAQQINDA ARAŞDIRMALAR

**Əbdürrəhman Həjarın
yaradıcılığına qısa bir baxış**

Dünya ədəbiyyatında çox az yaradıcı şəxsiyyət tapılar ki, öz milli psixologiyasını, xalqının yaşam tərzini əsərlərində əks etdirməsin. Böyük mütəfəkkirlər daim ümumbəşəri ideyalarla yanaşı xalqının sivil, demokratik və azad yaşamasını da diqqət mərkəzində saxlamış və bu istiqamətdə mübarizələrini aparmışlar.

Bu qəbil mütəfəkkirlərdən biri 20-ci yüzildə Şərq ədəbiyyatına meteor kimi daxil olan, milli və azad fikirlərinə görə daim təqib olunan, ömrünü sürgünlərdə yaşayan böyük kürd şairi Əbdürrəhman Şərəfkəndi Həjardır.

Həjar dünyəvi baxışı olan, milli və dünyəvi fikirlərin məğzinə dayanan, ondan qaynaqlanan, hər iki baxışı özündə əks etdirən bir sənətkardır. Onun əsərləri nə qədər millidirsə, bir o qədər də dünyəvidir və ya nə qədər dünyəvidirsə, bir o qədər də millidir.

Həjar ömrünü sürgünlərdə, həbslərdə keçirsə də yaradıcılıq istiqamətini dəyişməmiş, daha da cəsarətlə əsərlərini qələmə almış və acı gerçəklikləri söyləmiş, arzularını dilə gətirmişdir. Şairin 1957-ci ildə Suriyada mühacirətdə qələmə aldığı "Mən və bülbül" poemasında söylədiyi aşağıdakı fikirlər onun nə qədər mübariz bir şəxsiyyət olduğunu ortaya qoyur:

**Tikanlı tikəyəm, məni yeyənin
Gözündən çıxaram açıq-aşkara.
Qanıma susayıb qan eyləyənin,
Bir gün taleyini eylərəm qara.
və yaxud**

**Tülküyə döndərdim pələngi,şiri,
İndi tülkülərmə yeyəcək məni?**

Artıq bu poemani oxuyanda şairin hansı mübarizə meydanında olduğu göz önündə sərgilənir.

Vətən hər bir sənətkarın dilində müqəddəs bir məkandır. Hər bir sənətkar onu vəsf etməklə, söz gülüstanının min rəg calarından naxış vurub bəzəməklə vətən sevgisini dilə gətirir. Həjarda "Vətənim Kürdüstan" deyərək söyləyir:

**Cahan olsa bir gözəllik ağacı,
Hər diyarın gövdə budaq sanaram.
Bu ağacın başındakı gül tacı
Sənsən, - deyib eşqin ilə yanaram.**

Heç bir rəsmi məktəbdə təhsil almayan, Rza şahın hakimiyyəti illərində İranda qeyri dildə şeir yazmaq qadağan olunduğu bir vaxtda doğma Kürd dilində möhtəşəm əsərlər yaradan Həjar, həmçinin maarifçi ideaları ilə də seçilir. Xatırladım ki, Həjar Ərəb və Fars dillərində mükəmməl bilsə də əsasən Kürd dilində yazıb yaratmışdır.

Həjar elmin, siyasi mübarizənin önəmli olduğunu göstərməklə yanaşı, kortəbii inqilabın deyil, savadlı idarəçiliyin önəmini açıq şəkildə göstərirdi. Müəllif "Laylay" adlı mənzuməsində azad yaşamın yolunu bu cür dəyərləndirir və təbliğ edir:

**İstəmirsən əgər yadlara olasan qul,
Azadlığın yolunu sənə göstərim, oğul.
Günün qara keçsə də, əzizim, get məktəbə.
Təhsilsiz bəşər çətin yetər mətləbə.**

Təhsilsiz insanın bəlalərini öncədən gören, yalnız atası Hacı Molla Məhəmməddən dini təhsil alan Həjar böyük bir pedoqoq, əvəzsiz müəllim olduğu da ortadadır.

Həjar kimi şəxsiyyətlər dünyaya az-az

gəlir ki, onları da zaman doğru anlaya bilmir. Lakin onlar nə qədər əzab içində yaşasalarda öz haqq yollarından dönmürlər.

Milli adət-ənənələri əks etdirən şeirləri, poema və pyesləri bir bədii əsər olmaqla yanaşı fundamental bir tədqiqat əsəridir. Kürd xalqının milli etnoqrafiyası-adət-ənənələri, yaşam tərzləri, mərasimləri bu əsərlərdə orijinal bir şəkildə

sərgilənir.

Şairin bu qəbil əsərlərini humanitar elmlərin müxtəlif sahələrinə aid etmək olar. Burada, tarix, ədəbiyyat, incəsənət-musiqi və.s. sahələrin bədii ifadəsi içində, elmi tədqiqatı da görürük. Müəllif Şərq və qərb ictimai fikirlərinin müsbət dəyərlərindən də yan keçmir, yaradıcılığında onları da bədii bir dildə ustalıqla əks etdirir. Həjar söz boyası ilə rəsm cızan unikal şəxsiyyətdir. Şərq ədəbiyyatına nəzər yetirsək yallı rəqsini tərənnüm etmədən və onun incəliyini sərgiləyən onlarla sənətkar görə bilərik. Lakin, əminliklə deyə bilərik ki, bu sənətkarların heç biri yallı rəqsini Həjar qədər incəliklə təsvir edə bilməyib. Azərbaycanda mühacir ömrü yaşamış tədqiqatçı alim Rəhim Qazinin təbircə desək "Yallı heç bir sənətkar tərəfindən Həjar qədər canlı və incəliklə göstərilməyib"

İnsanı daima öz ağışında saxlayan bir hiss mövcuddur ki, ona hər bir fərd ehtiyac duyur. Bu hiss doğurduğu sevinci də, kədəri də ömrü boyu şirin xatirə kimi qoruyur. Adi insanlardan fərqli olaraq, şairlər bu hissini təzahürünü poeziyaya gətirir və bu sirli-sehirli dünyanın möcüzələrini sözün möcüzəli qanadı ilə aca bilir.

Nəzərə alsaq ki, məhəbbət, sevgi adlandırdığımız hiss cinsi-heyvani hissələrdən doğulmur, onun başlıca mayası təmiz və pak niyyətdən yoğrulub, onda məhəbbət poeziyasının da nurdan və paklıqdan doğulduğunu qəbul etmiş olarıq. Bu baxımdan kürd ədəbiyyatının görkəmli siması olan Həjar poeziyasını insanlıq mayası adlandırmaq olar.

**Gəl yenə çəmənin seyrinə çıxaq,
Gözümüz qəlbimiz danışsın ancaq.
Bizi görən olar - demə, sevgilim.
Dünyada sevilmək sevmək qalacaq.**

Həjarın şeirlərindəki orijinallıq şairin qəlb dünyasını tam açıqlığı ilə əks etdirir. Şair heç nədən çəkinməyərək sevgilisi qarşısında hər şeyini qurban verməyə

hazır dayanır:

**Ey bədirlənmiş hilal, baxma
yaşın on dördü,
Olaram gözlərinə min dəfə
qurban doymaz.**

Şairin lirik şeirlərində bir ağrı, həsrət sezilməkdədir, həsrət günəşi parlamaqdadır. Hər bir şairin qəlbine doğma olan hicran ağrısı, sanki Həjarın yaradıcılığında daha çox qol-qanad açıb. Rübailərinin böyük əksəriyyətində hicran yanğısı qabarıq şəkildə görünməkdədir.

**Üzündən utanar bağların gülü,
Bənövşə dayanır boynu bükülü,
Dilim çox arzular dil busasini,
Fəqət tükənmir hicran nisgili

**Göz dikdim yollara gözüm göyərdi
Kainat elə bil sükuta daldı,
Üfüqdə bir ulduz titrədi birdən,
Onun da qəlbini min həsrət aldı.**

Həjar sevdiyi qadını ilahiləşdirməyə də, onun qarşısında aciz olduğunu etiraf edir. Şairin bu etirafı acizlikdən deyil, o, böyük bir gözəlliyin vəsfini qəlbimizdə canlandırır.

**Dilim dodağının vəsfində aciz...
və yaxud**

Acizəm yanağın vəsfində aciz...

Şair vəsf etdiyi gözəli sonuncu məqam qədər vəsf edir ki, bundan o yana vəsf etməyin qarşısında acizdir.

Şairin lirik şeirlərindəki bədii bənzətmələrin bir qismi xalq deyimlərindən gəlsə də, bu bənzətmələr Həjar qələmində daha orijinal şəkil alır. Bu da söylənilmiş fikirlərin təkrarı deyil, yeni deyim tərzini ortaya çıxır.

**Duz səpdi yarama, dodağı duzlu,
Yaralı buz istər, ürəyi buzlu.**

Beytin hər iki misrasının birinci tərəfində işlənən "duz səpdi yarama", "Yaralı buz istər" məcazi xalq deyimləri; ikinci tərəfdə işlənilən dodağı duzlu", "Ürəyi buzlu" məcazları ilə yeni məzmun qazanır. Bu da şairin təxəyyülündən qopan, yeni mənə, məzmun daşıyan kamil misralardır.

Sevgisiz şair sözü, dil açmayan körpəyə bənzər ki, onu nə anlamaq, nə də kimlərəse anlatmaq olur. Məhəbbət lirikası tanrının insana bəxş etdiyi, insan üçün ilahi nemət olan sevginin dilidir.

Bunun əzabları nə qədər çox olsa şair ilhamına o qədər işıq salar. Bu səbəbdən ki, Həjar şeiri yenilməzliyi ilə seçilir.

Uzun illər sürgündə, vətənidən uzaq yaşayan şairin ürək dili ilə qələmə aldığı əsərləri hicran ağrısına, onun əzablarına sinə gərir. "Əqidəni edam etmək olmaz" deyən bu bəşəri sənətkar, ölməz söz ustası bəşəriyyətin mayası olan sevginin də edamını mümkünsüz sayır.

**Kirpiyin ləşkerin nizamla gəldi,
Könül qarətine ilhamla gəldi,
Sevindim yarına qəsd eləyirsən
Gözümdən dup-duru bir damla gəldi.**

Səhifəni hazırladı: Nofəl Ədalət

Yunus Rauf Dildari

Çox erkən dünyasını dəyişən, buna baxmayaraq önəmli əsərləri ilə kürd ədəbiyyatında yeri olan Yunus Rauf 20 fevral 1918-ci ildə Şərq Kürdüstanın Köysancaq şəhərində dünyaya gəlib. İbtidai təhsilini Ronyada, orta məktəbi Həvlərdə bitirən Yunus Rauf Təhsilini Bağdad unversitetinin hüquq fakültəsində davam etdirmişdir.

Unveristeti bitirdikdən sonra İraqın müxtəlif şəhərlərində ixtisası üzrə çalışan Yunus Rauf bu dövrdə kürd ədəbiyyatı ilə yaxından tanış olur. Hacı Qədri Koyi, Bekəs, Pirmərd, Kurdi və s. kimi önəmli yazarların yaradıcılığını dərinləndirən şairin ilk şeiri 1935-ci ildə Dildari təxəllüsü ilə "Ronabi" dergisində nəşr edilir.

O dövrdə İraqda başlayan etiraz dalğasına qoşulan Yunus Rauf Dildari "Hiva" partiyasının yaradılmasında yaxından iştirak edir. 1940-cı ildə təhsilini davam etdirən Dildari siyasi fəaliyyətini də genişləndirir.

Qazi Məhəmmədin rəhbərliyi ilə 1946-cı ildə mərkəzi Mahabbat olmaqla elan edilən Kürdüstan Demokratik Respublikasının dövlət himninin müəllifi olması, Dildarini kürd ictimai və siyasi fikrində, eləcə də ümumdünya kürdləri arasında daha sevilen edirdi.

Bu himn hələ də kürdlər arasında ulusal marş olaraq qəbul edilir və hal-hazırda şimali İraq Kürdüstan Muxtariyyətinin rəsmi himnidir.

Ömrünün yarısını kürdlərin azadlıq ideyalarına həsr edən və hər cür mübarizə yolunu sınayan Yunus Rauf Dildari ömrünün bahar çağında 1948-ci ildə 30 yaşında əbədiyyətə qovuşur. Özündən sonra qalan ideyaları və əsərləri, xüsusi ilə haqqında söz açdığımız "Ey rəqib" marşı onun əbədi yaşarlığının əsasını təşkil edir.

KÜRDLER VE DEVLET OLGUSU

Yıllardır Cenevre Birleşmiş Milletler teşkilatına gazeteci olarak gidiyorum. Bazen de alt komisyonlarda ONG'ların daveti üzerine konuşmacı olarak katılıyorum. BM'nin önünde her devlet üyeye ait sıra sıra bayrakları dalgalanırken gördüğümde aralarında nüfusu birkaç on bin olan devletlerin bayrakları bile varken, BM'de temsilcilikleri varken 40 milyonu aşkın Kürdlerin bayrağı ve temsilciliklerinin olmayışı beni derinden etkiler. Bu vesile ile onlarca makale ve devlet olgusunu işlediğim bir yazı dizim bir çok gazete ve sitelerde yayınlanmıştı. Devlet her halk için yaşamsal bir tüzel kurumlaşma olduğu gibi siyasal ve hukuksal yaptırım gücüne sahip bir toplumsal sözleşmedir de. Dünyada uluslara dayalı iki yüz yirmiye yakın devlet var Birleşmiş Milletlere üye. Bunlar teritoryal bütünlüğüne sahip, siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel kurumsallaşmalardır. Bir halk için yaşamsal önemde olan devleti dokunulmaz kılanda sosyal düzenleme ve hukuktur. 40 milyonu aşkın Kürd halkının devlet sahibi olmaması ölümün eşliğinde, asimilasyon yoluyla yok olmaya doğru gitmesi anlamına gelir. Çünkü devletsizlik, işkal, sömürü, kıyım aşırı baskı yoluyla onursuzlaştırılma ve yok oluşturma. Bu gün Kürdistan topraklarına dört bir yandan saldırı, yaşanan kıyım, göç ve kadınların pazarlarda satılmasının kaynağında da devletsizlik vardır. Ve tarih boyunca devlet olamamış halklar, ölmüş halklar mezarlıklarına atılmışken devletleşmiş halkların büyük bir kısmı her açıdan devletin güvencesi altındadır. Bir halkın devlet sahibi olması ve o devletin demokratik olması tarihsel, güncel bin yıllardan kalma sosyolojik ve antropolojik değerlerini koruma ve geliştirmenin yanı sıra halkına güven içinde bir hayat sunması demektir. Devlet, belirli bir toprağı olan, kanunlara göre bir hükümet idaresinde teşkilatlanmış, bağımsız topluluklara denir. Dışarıya karşı halkın menfaatini korumak, içeride refahını sağlamak, güvenliği korumak devletin vazifesidir. Devletin üç ana elemanı, halk, ülke ve egemenliktir. Devletler anayasasına göre merkezîyetçi ve bileşik olmak üzere ikiye ayrılır. Bileşik devletler de birleşmiş devletler, konfederasyonlar ve federasyonlar şeklindedir. Bunların başka biçimleri; devletler egemenlik haklarının kullanılmasına şekline göre de hükümdarlık (monarşi) ve halk idaresi (cumhuriyet) olmak üzere ikiye ayrılır. Eğer bir hükümdarlıkta hükümdarın iradesi bir meclis vasıtasıyla sınırlanmışsa buna «meşrutî hükümdarlık» denir. Meclis yoksa devlet şekli, «mutlak hükümdarlık» sınıfına girer. Merkezîyetçi devletler Türkiye tipi tek ulusal, tek dile ve tek kültüre dayalıyken Çin, Rusya, İngiltere, İsviçre, Kanada ve Amerika gibi devletler ise geniş federal yada konfederat devlet sistemleriyle yönetilirler. Devlet olgusu, neden ve sonuç ilişkileriyle insanlığın tarihiyle yaşittir. Geçen yüzyıllar boyunca bu olgu gittikçe genişlemiş, bugün işlenmiş, modernleşmiş ve bugünkü halini almıştır. Fakat bunların demokratik olanı, demokratikleşme yolunda ciddi performanslar gösterenler ve bir de özellikle Ortadoğu ve Afrika'da tamamen diktatörlüklerle yönetilen devletler var. Her şeye karşın bir halk için en kötü devlete sahibi olmak, devletsizlikten çok daha iyidir. Devlet, ferdi tabii ve siyasal unsurdan oluşur. Bu unsurlar sırayla nüfus, toprak ve egemenliktir. Nüfus ve toprak devletin, birinci ve gerçek unsurlarıdır.

Halkı olmayan bir devlet düşünülemez. Bir devletin var olması için nüfusun az veya çok olmasının önemi yoktur. Nüfusu Çin ve Hindistan gibi milyarı aşkın devletler olduğu gibi birkaç yüz binlik devletler de var, hatta İsviçre'ye sınır Liştayn (Liechlenstein) gibi 40 bin nüfusu olan devletler de vardır. Nüfusun çeşitli nedenlerle ve zamanla yok olması halinde devlet ya yıkılır veya o bölgedeki insanların yerine başkaları geçerek başka bir devlet olarak devam eder. Devlet topraklarının küçük veya büyük olması, toplu ya da ayrı parçalardan meydana gelmesi de önemli değildir. Önemli olan ülkenin belli ve stabil olmasıdır. Zira belli ve stabil bir ülke olmadıkça devlet hakimiyetini tam olarak kullanamaz. Devleti var eden diğer bir unsur, egemenliktir. Egemenlik, hem teritoryal hem de belli bir toplumsal hukuka dayalı, düzenli ve istikrarlı bir teşkilat kurmadıkça devletin varlığından söz edilemez. Bu açıdan egemenlik, bir toplumun kendisini bizzat idare etmesi,

toplumsal düzen için kanunlar koyması ve uygulaması hem kendi içinde hem de dışarıya karşı kendisinin ve halkının güvenliğini sağlama alması demektir. Devlet bir aile sorumlusu gibi borç ve kredi alma ilişkilerinde bulunur. Toprağı ve yeraltı-yerüstü zenginlikleri halkın hizmetine sunar. Halkına sosyal yaşam ve bir hukuk devletinde güven içinde bir yaşam sunar. O'na onurlu ve özgür bir vatandaşlık imkanı ve hakkını sunar. Devlet vatandaşına içeride ve dışarda özgür seyahat etme, anadilinde eğitim olanakları ve özgürce uluslararası ticaret etme imkanı sunar. Devlet halkının çıkarlarına uygun farklı devletlerle askeri-siyasi ittifaklar ve ticari ilişkiler geliştirmesi, halkının çıkarlarına uygun yapılmayıp suistimal edilmesi ise devlet yapısının bozukluğunu gösterir. Bozuk devlet runove edilip düzelebilir ama devletin yoksa yok olmaktan kurtulamazsın. TARİHTE DEVLET OLGUSU Tarihin ilk şafaklarından beri kullanılmış olan "polis, civitas, imperium, statum" gibi kelimeler hep devlet kavramını ifade etmiştir. Çincedeki kuo sözü devlet demek, bunun Türkçe karşılığı ise il'dir. Devlet anlayışı, devletin kaynağı ve nitelikleri çağlar boyunca değişmiştir. Ayrı ideolojilere göre farklı devlet anlayışları belirmiştir. Aristoteles'ten günümüze kadar hemen bütün filozoflar devlet kavramı ile ilgilenmişlerdir. Hıristiyanlık ve Müslümanlık'ta kendi prensipleri açısından devleti varoluşsal bir kurum olarak görmüştür. Devletin siyasal olarak açıklanmasını ilk defa Hegel ve Pufendorf ele almıştır. Özellikle 16 ve 17. yüzyıllarda Avrupa'da egemen olan kilise bozulmuş, dini kudrete karşı siyasal otoriteyi güçlendirme çabaları devletin

bugünkü kavramsal anlamıyla ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece dini kurallara uygun teokratik devlet biçimi, yerini siyasal devlet biçimine bıraktı. Bu arada Marksist anlayış, siyasal örgütlenmeyi ifade eden devlet anlayışına karşı çıkararak devleti egemen sınıfın imtiyazını koruyan kollayan bir hukuki yöntem olarak nitelendirdi ve sınıfsız bir toplumda devlete gerek olmayacağı görüşünü öne sürdü. Ancak, Marksizmin uygulandığı ülkelerde bu düşüncenin tam tersi, işçi sınıfı adına küçük bir grubun bütün devlete hakim olduğu ve kendi hak ve imtiyazlarını korumak, artırmak, devam ettirmek için her türlü baskı ve şiddete baş vurmalarını sağladı ve bu sistemler diktatörleştiler ve ömürleri uzun da sürmedi. Şimdi bu ülkeler demokrasiyi geliştirme yoluyla kurtulmaya, özgürleşmeye, sosyalizasyonlarını gerçekleştirmeye çalışıyorlar. Marksist idealizm çok kötü bir sınav verdi. Buna itiraz edenlerin itirazı; İŞİD'in vahşetlerine ya da din adına

yapılan sapkınlıklara "Aslında din böyle değil" gerekçelendirmelerini anırtıyor. Bu anlamda Marks'ın bu görüşü tozlu raflarda kaldı. Bu nedenle siyaset felsefesinin devlet ve hukukuna ilişkin temel yaklaşımlar incelenmeden insan hak ve özgürlükleri hakkında somut bir veriye varmak mümkün değildir. Platon, devleti doğal bir organizma olarak görürken Aristoteles, bir kurumlar ve hizmetler sistemi olarak görmektedir. Bu sistemin yegane amacı toplumsal düzen, toplumsal refah ve toplumsal güvenin yanı sıra etik olan değerlerin korunması ve savunulmasıdır.

Rousseau, Hobes ve Lucke'a göre devlet kaosu önlemek için kurulmuş bir toplumsal düzendir derlerken Maks Weber'de devlet tanımı konusunda Karl Marks'a karşıydı ve tarih Weber'i haklı çıkardı. Tüm zamanların en büyük filozoflarından estetik kuramın babası olarak bilinen ve Marks'ın da büyük hayranlık duyduğu Hegel, devlet özgürlük metafiziğinde ifadesini bulmakta olduğunu ve daha çok önemsemek için teolojik bir vurguyla devleti Tanrı'nın kendisini yeryüzüne yansıtmalarının bir ifadesi olarak kabul edilmekte olduğunu ifade ediyor. Modernite çağının küresel çapta-ki sorunlarının bir kısmı gulobolleşse de, Avrupa Birliği gibi geniş devlet birlikleri kurulsun da devletlerin teritoryal ve siyasal egemenliği devam ediyor ve devam edecektir. Devletler çeşitli şekillerde doğar; fetihler, paylaşımlar, yabancı devletin boyunduruğundan kurtulma, bir sömürgecinin bağımsızlığa kavuşması gibi. Yeni bir devletin hukuki bakımdan var olabilmesi için tanınması, yani öteki devletlerin meydana getirdiği milletlerarası topluluğu kabul etmesi gerekir.

Dünyamızda neredeyse yüzyılda bir sınırlar değişti ve her seferinde yeni devletler doğdu. Bunların çoğu bölgesel ve kıtasal savaşlar sonrasıydı. Kürdler 1. ve 2. Dünya savaşlarında çeşitli nedenlerden ötürü devlet olabilmeye imkanlarını kullanamadıkları için Ortadoğu'nun en zulüm gören halkı haline geldi. İŞİD'in neden olduğu savaş bölgesel bir kaostur ve bu ortam bir Kürd devletin doğuşuna muazzam bir imkan sunuyor. TARİHSEL SORUMLULUĞUMUZ YPG,YPJ, KCK, KDP, YNK, Goran, İŞİD'e karşı özgür Kürdistan için savaşan Kürdistanlı güçler aynı zamanda birer AHLAK hareketleridir. Canımıza, onurumuza ve vatanımıza saldıran bu canilere karşı savaşanlara minnet borçluyuz. Savaşan ve mücadele eden Kürd örgütleri, parti, lider ve savaşçıların hepsi saygıdeğerdir. Hepsinin insan ve örgüt olmaktan kaynaklı bir takım zaafı yetmezlikleri olabilir, fakat bize düşen görev partiler arası çelişkileri derinleştirerekimize muhakkak ama muhakkak birliği esas almalıyız. Parçalanmışlıktan ve sömürge koşullarından ötürü her parçanın sömürgecisine uygun farklı sosyolojik karakteristikleri oluşmuşsa da her parçanın diğer parçaya, her partinin diğer partiye verebileceği çok şey var. Unutulmasın ki partiler Kürdistan'ın özgürlüğü için birer araştırma amaç değildir. "Kuzey Irak Kürdleri devletleşmek istiyor ne düşünüyorsunuz?" sorusuna Selahattin Demirtaş: "Bize düşen görev desteklemektir" anlayışı makul ve soylucadır. O ya da bu parti mevziisinden diğer Kürd mevziisine sözlü yada yazılı ateş etmek, entelektüel, aydın olmak yada yurtseverlik değildir. Partiler davalarının yanı sıra örgüt ve partilerinin çıkarlarını savunmak zorundadır. Birlik anlayışını Kürdistan'ın özgürlüğü için bir sinerjiye dönüştürme yeteneğini göstermeliyiz. Mütteliklerimizin adını anmaktan ve değer vermekten çekinmemeliyiz. 1970'li yıllar sol tandanslı paradigmlar duvarların yıkılmasından sonra yerle bir oldu. Güçler dengesi ve paradigmlar değişmiştir. Çağımız devletleşemeyen uluslar için ulusal kurtuluş çağı, devletleşmiş uluslar için demokrasi, çoğulculuk ve insan hakları çağıdır. Değişen çağı ve O'nun değerler silsilesini ve sunduğu fırsatları iyi görmeli ve iyi okumalıyız.

Türk, Acem ve Arap dünyası güneşansını gerçekleştirememiş, modern çağ karşısında derin siyasal ve ahlaki buhranlar içindeler. Asırlardır filozoflar ahlak konusunu yaşam ve yönetim sisteminin mihenk taşı görmeleri boşuna değildir. Bundan ötürü bu coğrafya gerçek anlamda modern çağın bir felsefecisini dahi çıkaramamıştır. Kendimize karşı bir özgüven içinde olmalıyız. Egemenlerin solcularına karşı aşağılık komplekslerinden kurtulmalı, Kürdistan eksenli düşünmeli ve kurtuluşumuzu burada görmeliyiz.

Bizi sömürgeleştiren ülkelerin demokratikleşmesi bizi kurtaramaz, bizim kurtuluşumuz sömürgeci sömürge olmaktan, yani kölecilik olmaktan kurtarabilir. Zira biz kurtulmadan bu ülkeler zaten demokratikleşmez. ((Aydın DERE)) dere@bluewin.ch -Kaynak: J. Keane "London and New York Versa, J. J:Rousseau "İtirafım" Webber "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı"

Aydın DERE
dere@bluewin.ch

EHMEDÊ XANÎ HAYATI VE ESERLERİ

"Ehmedê Xanî" kimdir, nerelidir?

Miladî bin yıllarında Hakkari'nin Çukurca ilçesi civarında, Azerbaycan yöresinden gelip Bağdat ve Şam yörelerine gitmekte olan ticaret kervanlarının yolu üzerinde bir han (Kürtçe: Xan) inşa edilir.

Zamanla bu han etrafında "Xan" adında bir köy kurulur. Bu köy'e önce Ehmedê Xanî'nin aşireti olan "Xanîler", daha sonraları da Mehmûdî aşiretinin diğer iki kolu olan "Pinyanişîler" ve "Ertûşîler" yerleşirler. Bunların yerleşmesiyle birlikte biraz daha büyüyen Xan köyü, bu üç aşiret kolunun ihtiyaçlarına cevap veremeyecek bir nüfusa ulaştıca, önce Pinyanişîler ve Ertûşîler, daha sonraları da Xanîlerin bir kısmı Xan köyünden ayrılırlar.

Xanîler'in bilinen eski liderlerinden biri olan ve ailesi ile birlikte Van'ın Hoşab ilçesi civarına yerleşen Mîr Hasan, savaş ve saldırılar sonucu yıkıma uğrayan Zerînak kalesi'nin onarım işlerinden sorumlu olmak üzere "Dizdar" (Kale Ağası) olarak tayin edilir.

Mîr Hasan'ın vefatından sonra yerine oğlu Mîr Süleyman, onun vefatından sonra yerine oğlu Mîr Abdurrezzak, onun da ardından yerine "Büyük Şeyh Abdurrahman" olarak meşhur olan oğlu "Mîr Abdurrahman Xanî" geçer.

Van ve çevresi 16. yüzyılın ilk yarısında Şah Tahmasb yönetimindeki Safeviler tarafından işgal edilince, Abdurrahman Xanî ailesiyle birlikte Bayezîd'e (Doğubayazıt) göç eder ve burada Mehmûdî aşireti içerisinde kendine yer bulup "Doze Sor" (Kızıl kale) civarına yerleşir. O dönemde adı geçen kalenin hakimi olan Mîr Necmeddîn Mahmûdî çok saygı gösterdiği Şeyh Abdurrahman Xanî'yi "Kale Kadısı" olarak atar ve Şeyh Abdurrahman vefat ettiği 1534 yılına kadar bu görevde kalır.

Şeyh Abdurrahman'ın vefatından sonra kalenin idaresi oğlu Mîr Rüstem'e verilir. Ancak Osmanlıların Kürt Celalî aşiretine karşı takındıkları olumsuz tutum karşısında, Celalî aşiretine destek çıkmayan kale ahalisinin bu durumunu içine sindiremeyen Mîr Rüstem görevinden istifa eder ve ailesiyle birlikte Bayezîd'in (Doğubayazıt) merkezine yerleşir. Mîr Rüstem'in vefatından sonra yerine Xanîler ailesinin "Mela" (Molla) ünvanını aldığı bilinen ilk ferdi olan oğlu İyad (veya Eyad) geçer. Fıkıh ilmindeki derinlemesine bilgisinden dolayı Mela olarak meşhur olan bu zatın vefatından sonra yerine oğlu İlyas geçer. İşte kendisi de ilim tahsil edip, icazet alan ve Bayezîd'de "Müderres"lik yapan İlyas, Ehmedê Xanî'nin babasıdır. Annesinin adı Gülnigar'dır.

Ehmedê Xanî 1651 yılında Doğubayazıt'ta doğmuş 1707 yılında Doğubayazıt'ta vefat etmiştir. Hiç evlenmemiştir.

Osmanlılar zamanında Bayezîd olarak ifade edilen yer, günümüzde Kürtçe: Bazîd, Türkçe: Doğubayazıt olarak söylenir, yazılır.

Kimileri Xanî'nin kökeni olan "Xanîyanî" aşiretinin yaşamış olduğu "Xan" köyünden dolayı, Ehmedê Xanî'yi Hakkari'li olarak kabul et-tir-meye çalışmaktadır.

Kimileri de Van'ın Hoşab ilçesi civarında Hakkari'nin Xan köyünden göç edenlerin yaşadığı "Xanîyanî" aşiretinin devamı kabul edilen yaklaşık 50 köylerinin bulunmasından dolayı, Ehmedê Xanî'yi Van'lı olarak kabul et-tir-meye çalışmaktadır.

Oysa ki yukarıda da detaylı bir şekilde anlatıldığı gibi "Xanîyanî" aşireti Hakkari-Çukurca-Xan köyünden Van-Hoşab'a göç eder 4 kuşak burada yaşadıkdan sonra, Şeyh Abdurrahman Xanî ve ailesi Doğubayazıt'a göç ederler. Doğubayazıt'ta da 4 kuşak yaşadıkdan sonra Ehmedê Xanî dünyaya gelir. Dolayısıyla "Hakkari'li", "Van'lı"dır demek yersizdir, gerçeklik payı yoktur.

Doğrusu: Ehmedê Xanî 1651 yılında Doğubayazıt'ta doğmuş 1707 yılında Doğubayazıt'ta vefat etmiştir. "Ehmedê Xanî Hazretlerinin Türbesi" Doğubayazıt'tadır. Hala da Doğubayazıt halkı ve yurdun dört bir yanından ve yurtdışından gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir.

Doğubayazıt halkı günümüzde de "Serê Xanî Baba" (Xanî Baba'nın Başı İçin) diye yemin eder. Bu yemini yapana inanır. Yalan yere bu yeminin edilemeyeceği inancı yüksektir.

Doğubayazıt ilçesinde "Xanî Baba" yada "Ehmedê Xanî" ile başlayan işyeri isimlerine, tabelalara sıkça rastlanır. "Ehmedê Xanî Parkı", "Xanî Baba Turizm", "Xanî Baba Lokantası", "Xanî Baba Çay evi", "Xanî Baba

Manavı", "Xanî Baba Kuaför Salonu", "Ehmedê Xanî Pasajı" gibi.

Araştırmacı, tarihçi, yazar ve bu konuya önem veren kuruluşlar tarafından "Ehmedê Xanî Resmî" olarak bu konuda yayınlamış olduğum resim ortak kabul görmüştür.

İsminin "Ehmedê Xanî" olarak okunup yazılması gerekirken, "Ahmed-i Hani" olarak Türkçeleştirilmesi, isminin doğru yazılıp okunmaması üzücü bir durumdur. Bunun tek nedeni Kürtçe dilinin 2009 yılına kadar yasaklı bir dil olmasıdır. Kürtçe alfabe ile yazmanın yasak olmasıdır. Oysa ki kabul gören bir doğru var ki, özel isimler, şahıs isimleri başka bir dile çevrilemezler. Anlamı nedir diye tercüme edilebilirler ama isim kendi anadilinde nasıl okunup yazılıyorsa diğer dillerde de öyle okunup yazılmalıdır. Yani "Ehmedê Xanî".

Eğitim durumu:

Ehmedê Xanî, Bayezîd'de bulunan Muradiye Medresesi'nde eğitim görmüştür. Daha sonraları Ahlat, Urfa, Bitlis, Cizre, Bağdat, ve Mısır'da bulunan değişik medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra Bayezîd'e dönerek bir mescit ve medrese kurarak imam ve Öğretmenlik yapmaya başlamış ve vefat ettiği tarihe kadar ders vermeye devam etmiştir.

Okuma-yazma bilen, aydın bir aşiret'e mensub olan Ehmedê Xanî 14 yaşında Mîr Muhamed'in divan katipliğini yapmış, daha sonraları Muradiye Medresesinde imamlık ve Öğretmenlik (Müderres) görevlerini birlikte sürdürmüştür.

Mezhebi, tarikatı ve tasavvuf anlayışı

Ehmedê Xanî'nin eserleri incelendiğinde Kürt alimlerinin büyük çoğunluğu gibi fiki mezhep olarak Şafîî, itikadi mezhep olarak Sünnî-Eş'arî, tarikat olarak Nakşibendî olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak Xanî'nin tarikat ve tassavuf anlayışında cahil ve sahtekar Şeyh ve Sofu'lara yer yoktur. Nitekim

"Nubehara Biçûkan"ın 7. kıtasının giriş veczinde Şeyh'lik ve sofuluğun ancak keramet, ilim, okuma ve amel dinamikleri ile bir hüviyet kazanacağına ve bağlanılan tarikat'ın İslam şeriat'ına uygun olması, dolayısıyla İslam'ın tasvip etmediği hurafelerle dolu bir tarikat olmaması ve sofu'nun inzivaya çekildiği her zaviye'nin (ibâdet için çekildiği tenhâ yer), bir ilim hücreci olarak sağlam bilgilerin edinildiği bir yer olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Askeri ve siyasi açıdan:

Ehmedê Xanî'den önceki dönemlerde başlayıp Kürtler ve Xanî üzerindeki etkileri Xanî döneminde de devam eden hadiselerin başında Osmanlı-İran savaşları gelmektedir. Kürtler ve toprakları bu iki rakip güç arasında şiddetli bir mücadele ve çatışma alanı haline gelmiş ve en büyük zararı da Kürtler ve toprakları görmüştür. Yaşanan savaşlarda Kürtlerin bir kısmı Osmanlıların, bir kısmı da İranlıların yanında yer alırlardı. Böylece Kürt beylikleri Osmanlı ve İran İmparatorlukları uğruna birbirlerinin kanını dökmekten de çekinmezlerdi.

İran Safevilerini yöneten Şah İsmail, topraklarını genişletmek amacıyla Kürt mıntikasını işgal ettiğinde, 12 Kürt emiri özerk yönetimlerini Şah'a bırakmak ve kendisine bağlılıklarını belirtmek için Tebriz'e gittiklerinde tutuklanıp zindana atılırlar. Daha sonra serbest bırakılırlar da Kürtlerin İran yönetimine güvenleri artık sarsılmıştır. Osmanlı padişahlarından Sultan selim zamanında Kürt beyleri özerk yönetimlerini kendileri yönetmek şartıyla Sultan selim'e bağlılıklarını ilan etmiş ve 1514 yılında Osmanlı-İran arasında yaşanan Çaldıran

savaşında Osmanlı padişahına yardım ederek, İran Safevilerinin yenilgiye uğramalarına büyük katkıları olmuştur.

Kürtler'in Osmanlı Sultan'ı Selim'e destek verme nedenleri:

1- Kürt beyliklerinin Osmanlı devleti tarafından tanınması

2- İran devletinin Şii, Osmanlıların ise Kürtler gibi Sünnî oluşu

3- Şah İsmail'in daha önceleri mezhep taasubuyla hareket ederek Sünnî Kürt beylerini azledip yerlerine Kızılbaş yöneticiler tayin etmesi

Çaldıran savaş zaferinden sonra Kürt coğrafyasının değişik mühitlerinde toplam 55 Kürt beyliği kurulmuş. Yavuz sultan Selim ile yapılan anlaşmaya göre bu beylikler kendi içişlerinde serbest fakat her hangi bir dış saldırıda Osmanlıların yanında yer alacaklardı.

Kürt beylerinin de yardımıyla İran Safevilerinin elinde bulunan Bağdat, Osmanlı toprağına katıldıktan sonra, 1639 yılında Osmanlı-İran arasında "Kasr-ı Şirin" anlaşması imzalanır. Bu anlaşma ile Kürt toprakları ikiye bölünür. Doğu mıntıkları İran, diğer mıntıklar da Osmanlı payına düşer.

Ehmedê Xanî, Osmanlı-İran arasında yaşanan savaşlarda en büyük zararı Kürtler'in çektiğini "Mem û Zîn" eserinde 221-225 beyitleri arasında şöyle dile getirmiştir;

Bu Rom ve Farslar Kürtleri kuşatmışlar
Kürtlerin tümü dört tarafa dağılmışlar

Kürt kabilelerini bu ikili cepheler
İmha okları için hedef seçmişler

Sınırların tespitinde anahtar olan Kürtlerdir
Aşiretleri sınırlar üzerinde sağlam setlerdir

Birer denizi andıran Romlar ve Acemler
Ne zaman ortaya çıkıp harekete geçseler

Kürtler her taraftan kızıl kana bulanırlar
Berzah gibi onları birbirinden ayırırlar

Xanî'yi etkileyen olaylardan biri de 1608 yılında İran Safevileri ile Kürtler arasında yaşanan ve Kürt direniş hareketinin önemli direniş halkalarından biri sayılan "Dımdım Kalesi" olayıdır.

1660 yılında Bitlis, Hakkari ve Amediye beylikleri Osmanlı hakimiyetine girmişlerdi. 1666 yılında Bağdat seferine giden Osmanlı'nın yanında yer almadığı ve zaferini kutlamadığı gerekçesiyle Bitlis beyi Abdalhan'ın üzerine büyük bir kuvvetle gidilecek beyliğine son verilir ve maddi-manevi bütün varlığına el konulur. İlginc tarafı ise Bitlis Kürt beyliğinin ortadan kaldırılması hareketine başta Mehmudî aşireti olmak üzere bir çok Kürt beyi de çok sayıda savaşçı güç ile Osmanlı Sultanı yanında yer almıştıdır.

Ehmedê Xanî, gerek kendisinden önceki süreçlerde, gerekse kendi zamanında meydana gelen askeri ve siyasal olaylardan etkilenmiş, bu olaylar Xanî'nin ulusal düşüncelerinin şekillenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Osmanlı imparatorluğu zamanında baş gösteren isyan ve karışıklıklar sonucu değişik uluslar, başlarının çaresine bakıp devletleşme yolunda çaba sarf ederken, Kürt beylikleri ya dağılma sürecine girmiş yada kendi aralarında kavgalı olmuşlar, bir türlü kendi aralarında birliktelik sağlayamamış bir lider etrafında bir araya gele-memişlerdir.

Sahip olduğu öngörü ile geleceği iyi gören Ehmedê Xanî'nin en büyük ulusal arzusu, Kürtlerin kendilerinden olan ve bazı niteliklere sahip müşterek bir lider etrafında birleşip kendi kaderlerini tayin etmeleri olmuştur.

"Mem û Zîn" adlı eserinin 189-234 arası beyitlerinde ulusal arzusunu ve bu arzunun gerçekleşmesinin önündeki engeller olarak "Kürtler ve onların beyleri arasındaki iç anlaşmazlıkları" gibi sosyolojik tespitlerde bulunmuştur. Cesur ve gayretli Kürt beylikleri açıkça övmüş, cömertlikleri ve ulusal onurlarına rağmen bu toplulukların ne kadar bahtsız ve talihsiz olduklarını açıkça dile getirmiştir.

ardı gelen sayımızda

Hazırlayan: Mustafa ÖZER
Mustafaozer34@hotmail.com

Zimanê kurdî li Sûriyayê di 100 salên borî de

Eger em li ser Sûriyayê bi axivîn wate dive em ji rêkeftina Saykis-Pîko dest pê bikin ango ev nexşeya ku niha li jêr nava Sûriyayê ye ku ji aliyê wê rêkeftinê ve hatiye saz kirin, ku di 16ê Gulana sala 1916an hatiye imzekirin, ku ij bilî saz kirina nexşeyên nû li navçeyê, serpereştî û dagirkirin jî di navbera Fersna, Bîrîtaniya û Rosiyayê de hatin dabêşirin.

Piştî Saykis-Pîko(Sûriyaya Nû)

Ji ber rewşa nearam a li bakûrê Kurdistanê û Turkiyeyê, çûn û hatin, liv û tevger, derbederî û dubare nişteçibûn dest pê kir, hin bi hin sînor hatin danîn, navên nû ji bo kurdan ketin holê, serxet û binxet, bakûr, rojava, rojhîhat û rojavayê Kurdistanê ango kurdistanê Tûrkiye, Sûriya, Îraq û Îran, êdî kurdên Sûriyayê tevî rewşê nû bin ku girêdana wan bi welatekî nû li jêr nava Sûriyayê, paytexta wê Şam e.

Pîvanên mafê zimên li gorî dana derfetê

1-Destûrî

2-Siyasî

3-Rewşenbîrî û wêjeyî

4-Ragihandin

1-Zimanê kurdî di destûrên Sûriyayê de:

-Destûra 1928an:

Ev destûr ji aliyê komeleya dewleta Sûriyaya damezrênerî ve hat amadekirin, ev destûr di 22 gulana 1930an de bi fermî hat ragihandin.

*Madeya 24an: zimanê Erebî zimanê fermî li hemû dezgehên dewletê ye, ji bilî rewşên ku li vî mercî zimanên din zêde bibin li gorî yasa yan rêkeftinên navdewletî.

*Madeya 28an: ji mafên hemû pêkhatayên olî ye ku dibistanên taybet ji bo fêrkirina zarokan bi zimanê xwe li gorî pîrensîpên yasayî vekin.

-Destûra 15/09/1950an:

Sûriya komareke erebî ye, gelê Sûriyayê beşek ji milletê erebî ye.

*Madeya 4an: Erebî zimanê fermî yê dewletê ye.

-Destûra 13/03/1973an:

Di vî destûrê de navê dewletê bû komara erebiya Sûriyayê.

*Madeya 4an:Erebî zimanê fermî yê dewletê ye.

*Madeya 21an: armanca sîstema xwendinê avakirina nîşkekî erebî netewî komonîst e.

**Di destûrên Sûriyayê de gelek guhertin hatin pêkanîn, lê ti guhertin ji bo fermîkirina zimanê kurdî nebûn, berovajiyê wê yekê, destûr û dewleta Sûriyayê bihtir berev erebkirinê ve çû.

2-Siyasî

Yekemîn partiya kurdî li Sûriyayê bi nava Partiya Dîmokratî ya Kurdistanî-Sûriya hat avakirin, di nabera sala 1957an ta 2016an gelek partiyên siyasî hatin avakirin, gelek partî ji hev cuda bûn, kompartiyên hevpeyman jî hatin avakirin, ku piştî destpêkirina şoreşa Sûriyayê Encumena Niştîmanî ya kurdî li Sûriyayê(ENKS) û Tevergera Civaka Demokratîk(TEV-DEM) hatin avakirin û hin partî ji derveyî wan hevpeymanîyan jî man.

Partiyên siyasî yên kurdî li sûriyê di peywirên navxweyî yên xwe de yek ji daxwazên sereke, fermîkirina zimanê kurdî li gel zimanê erebî li Sûriyayê dixwestin, di nava endamên xwe de jî gelek xulên zimanê kurdî vedikirin, belavokên xwe yên partî jî bi zimanê kurdî û erebî bi nehênî belew dikirin.

3-Çalakiyên Rewşenbîrî û wêjeyî yên bi zimanê kurdî li Sûriyayê

Li Sûriyayê çalakiyên fermî bi zimanê kurdî qedexa bû, lê tevî wê yekê, û tevî astengiyên kurdan li Sûriyê gelek xebatên xwe bi zimanê kurdî û ji bo zimên kirine.

Mînak:

*Diktor Nûredîn Zaza di pirtûka xwe ya bi nava (jiyana min) de dibêje ku ciwanê kurd yê bi nava Mîstefa Botî di destpêka salên 30î ji sedsala borî de daxwaz ji rawêjkarê Ferensî kir li Gundê Indîwerê ku di wî demî de navenda qaza Dicleyê bû ku niha gundeke bi ser bajarê Dêrikê ve ye, ku erêkirinê bide ji bo dibistanekê bi zimanê kurdî vekin, di destpêkê de rawêjkarê Ferensî erê kir, û daxwaza destnîşankirina cihê dibistanê jî li gund kir, lê piştî wî rawêjkarî peywendî bi rêpederê(Mifewid) Ferensî li Beyrûta paytexta Lubnanê kir, wî rêpederî bersivê nerêti da û got ku dive ti dibistanên kurdî venebin, herweha daxwaznivîsa ku ji aliyê

serkirde û rûsipiyên kurd, û pêkhatiya xiristiyani ve hatibû imzekirin û pêşkêşkirin derbarê avakirina navçeyê xweser li devera Cizîrê red kir.

-Komeleya Xoybûnê(1927)

-Yaneya Henano li Şamê

-Yekîtiya xortan- Şamê (1939)

-Yaneya Kurdistan

-Komeleya hevkarî û alîkariya hejarên kurd-Hesekê (1932):

Yek ji çalakiyên wê, vekirina xulên zimanê kurdî bû.

-Yaneya ciwanên Amûdê(1935)-Keşafe

Xulên zimanê kurdî, helbest, ciyografîk, wêjeya kurdî...htd û xwendekaran roja xwe bi sirûda Ey reqîb dest pê dikir.

-Komeleye ke kurdên Helebê(1951)

-Yekbûna ciwanên dîmokratî yên kurdî-Qamişlo(1953)

-Encumena vejandina çanda kurdî-Qamişlo(1955)

-Komeleya zanî û hevkarîya kurdî-Heleb(18.06.1955)

-Kombenda Kawa ya xwendekarên kurd li zankoya Şamê(9/1957)

4-Ragihandin û rojnamegeriya bi zimanê kurdî li Sûriyayê

Li Sûriyayê di 100 ji ber ku mafê kurdan binpêkirî bû, ne Tilvîzyon, Radyo, rojname, Kuvar...htd bi fermî nedihatîn vekirin û qedexa bûn, lê gelek alavên ragihandinê û rojnamegeriyê bi zimanê kurdî bi şeweyekî neferî û gelek caran bi nehênî derdiketin.

-Kuvara Hawarê (15.05/1932-15.08.1943):

Kuvara Hekarê ji aliyê Mîr Celadet Bedirxan ve hat berhev kirin û derxistin weke yekem kuvara ku bi fermî dihat belav kirin ji ber di 26.10.1931 moleta wê kuvarê ji hikûmeta Sûriyayê wergirt, bi zimanê kurdî(Tîpên latînî û aramî) dihat belav kirin, 57 hejmar jê hatin derxistin.

-Kuvara Ronahiyê (01.04.1943-3.1945):

Bi zimanê kurdî(tîpên latînî ji aliyê Celadet Bedirxan ve hat berhev kirin û derxistin, 28 hejmar jê hatin derxistin.

-Rojnameya dengê Kurdistan di adara sala 1986an de hejmara yekem jê derket bi zimanê erebî.

-Zevî, Xunav, Gulistan, Roj, Newroz, Sormî, Helwêst, Aceas, Sorgul, Aso, Delav, Hêvî, Sormî, Kelawêj, Rojda û Adar û herweha bi belavbûna tora internête bi dehên malperên taybet bi kurdên Sûriyayê hatine vekirin mîna Welatî, Welatê me, Gemiya Kurdan, Rojava News, ANHA, Bûyer Press, Ara News, Adar Press...htd, ji bilî malperên fermî yên partiyên Rojavayê Kurdistanê ku piraniya wan navên borî bi zimanê kurdî û erebî belav dikin.

-Li ser asta tilvîzyonî jî tilvîzyonên taybet bi kurdên Sûriyê vebûne mîna ARK, Ronahî, û demjimêrên taybet bi rewşa Rojavayê Kurdistanê di kenalên kurdistanî de mîna Rûdaw û Kurdistan 24, herweha bi dehan radyo jî hatine damezrandin ku hemû jî bi zimanê kurdî weşana xwe dikin bê tu danpêdanê yan moletê ji hikûmeta Sûriyayê werbigirin.

Pirojeya Mihemed Teleb Hilal

Efser di hikûmeta Sûriyayê de yê bi nava Mihemed Teleb Hilal li ser parêzgeha Hesekê ku piraniya nişteciyên wê kurd in, pirojeyê neçadperestî di 12.11.1962an de amade kir û pêşkêşî hikûmeta xwe kir li dijî hebûna kurdan li wê parêzgehê, pirojeya Hilal ji 13 xalan pêk dihat, desbarê zimanê kurdî de, di xala 11an de weha hatiye:

“ li parêzgeha Hesekê her kesê ku bi zimanê erebî naaxive, dive ji mafê dengdan û berbijêriyê bêpar be”

-Zimanê Kurdî piştî şoreşa Sûriyayê

Encumana Niştîmanî ya kurdî li Sûriyayê ENKS

ENKSê di 26.10.2011an de ku ji çend partiyên siyasî, rêxistên jin û ciwanan û kesayetên serbixwe pêk tê, hat avakirin.

Di belgeya siyasî ya qunaxî ya ENKSê de, di bendê 2-L-4 derbarê zimanê kurdî de weha hatiye:

“ danpêdana destûrî bi hebûna gelê kurd û gerentiya mafên wî yên netewî li gorî peyman û belgeyên navdewletî û zimanê kurdî bibe fermî li gel zimanê erebî li Sûriyayê”

Meclisa Sûriyaya Dîmokratîk MSD

Di 09.12.2015 li bajarê Dêrikê MSD ku ji partiya PYD û çend aliyên din yên hevpeymanên wê pêk tê, hat ragihandin.

Di belgeya MSDê de derbarê mafê pêkhatayan weha hatiye:

“3-danpêdan bi rengerengiya civaka Sûrî û danpêdan bi mafên netewî yên gelê kurd û gelê siryanî aşûrî kildanî aramî û gelê turkumanî û ermenî û şerkesî û çareser kirina doza wan çareserieke dîmokratî dadwerî li gorî peyman û belgeyên navdewletî di her destûrekî lihev kirî di dema bê de”

Kiwalisiyona Opozisiyona Sûriyayê

Di 11 mijdara sala 2012an li welatê Qeterê kiwalisiyona niştîmanî ya hêzên şoreş û opozisiyona Sûriyê hat avakirin ku ENKSê ji yek ji pêkhatayên wê kiwalisiyonê ye. Di begeya dîtina siyasî ya kiwalisiyonê de, di pîrensîpa 2yem de weha hatye:

“Dewleta Sûriya danpêdana fermî bi hemû pêkhatayên netewî yên civaka Sûriyayê dike, û tekezî li ser mafê wan ji bo bikaranîna ziman û dabûnerîten xwe dike, û pêkanîna çalakiyên xwe di atmosfêrekî azad de bi gerentiya yasayê.

Derbaskirina zimanê kurdî bo dibistanan

Di havîna sala 2012an li bajarê Dêrikê û li ser vexwestina saziya zimanê kurdî ya bi ser rêveberiya PYDê ve, komcivînek derbarê derbaskirina zimanê kurdî bo dibistanên fermî hat li dar xistin, ji wê komcivîne komîteye şopandinê hat avakirin ku ez jî yek ji wê komîteyê weke nûner ji peymangeha Bedirxan a Zimanê Kurdî li Dêrikê:

1- Derbarê amadekirina rêbazên xwendinê ji me re gotin ku rêbaz ji Mexmûrê hatine û ji pola 1 ta 12 amade ne ji bo cape, ew yek jî bû cihê nerazîbûna me ku çawa nerîna me di rêbazan û guhertina wê de tune be.

2- Ta ku eb bi tena xwe biryareke weha nedin û bihtir li ser hurgulî û piştevaniya wê yekê rawestin, me mecê erêkirina Desteya Bilind a Kurdî ku di wî demî de hemû aliyên kurdî yên Rojavayê Kurdistanê li xwe digirt, lê wê desteyê erê nekir, ji ber wê yekî ji aliyê xwe ve, min û gelek havkarên din yên di bin sîwana Encumena Niştîmanî ya kurdî li Sûriyê xwe ji wê komîtê vekişandin, wekî dim me karê xwe derbarê zimanê kurdî li peymangehan berdewam kir.

-Saziya zimanê kurdî PYDê biryar da ku bi tena xwe waneyeke zimanê kurdî derbasî dibistanan bike, wê saziyê waneyeke kurdî derbasî dibistanan kir bê ti biyarên fermî kurdî û neji danpêdana hikûmeta Sûriyayê, piştî demekê hikûmeta Sûriyayê gelek dibistan ji ber zimanê kurdî girtin.

-Di sala xwendinê ya 2015an rêveberiya xweser a PYDê her sê polên 1,2,3 yên seretayî bi timamî kirin bi kurdî û rêbazên erebî rawestandin, ENKSê jî ew pênkava PYDê bi tevlihev kirin û têkbirina rewşa xwendin û xwendekarên kurd toetbar kir, herweha got ku ew rêbaz eydiyolockirî ne li gorî raman û bîrûbaweriyên partiya karkerên Kurdistanê PKK, li dijî wê yekê jî ENKSê xwenîşandan li dar xistin.

Zankoya Şamê

Piştî destpêkirina şoreşa Sûriyayê, rijîmê birayar da ku xulên zimanê kurdî li peymangeha bilind a zimanan a zankoya Şamê veke, di destpêka sala 2014 xulên zimanê kurdî bi tîpên latînî li wê peymangehê dest pê kirin, lê di destûra Sûriyê de zimanê fermî yê wî welatî her zimanê erebî ye.

HOZAN DÊRŞEWÎ, Destpêk

Rêvebirên Kurdistanê pîrozbahiyê li serokwezîrê Iraqê û li kabîna wî kirin

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî, serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi sedema avakirina hukumeta nû ya di bin serokwezîrtiya Muhammed Şiya Sudani de li Bedayê, bi rêya telefonê û di ser hesabên xwe yê medya civakî de pîrozbahiya Sûdanî kirin. Li gor ragihandina baregeha serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî, serok Barzanî bi telefonê bi serokwezîrê Iraqê Sûdanî re axifiye.

Serok Barzanî di rêya telefonê de Sûdanî pîroz kiriye, di karê wî yê serokwezîrtiyê de jê re serkeftinê xwestiye û behsa girîngiya koordînasyona her dû terefên Kurdistanê û Bexdayê kiriye.

Serokê Herêma Kurdistanê

Nêçîrvan Barzanî: Em ji bo çareseriya pîrozgîrêkan amade ne

Li gor ragihandina malpera serokatiya Herêma Kurdistanê; serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, serokwezîrê Iraqê yê nû Sûdanî û endamên kabîneyê pîroz kiriye û ragihandiyê ku ew amade ye ji bo pîrozgîrêkan di navbera Herêma Kurdistanê û Iraqê de hene, çareser bike. Barzanî bi sedema vê pêngavê xelkê Iraqê jî pîroz kiriye û weha gotiye:

“Ev pêngav, bila bibe bersiva destpêka dawîlêanîna êş û azara ku xelkê Iraqê kişandiye, bila bibe çareseriya pîrozgîrêk û krîzan, geşepêdana aboriyê, pêşdebirina xizmetê, bila bibe bersiva daxwazên xelkê yê ji bo îstîqrar û ewlehîyê.

Em desteka xwe ya ji bo hukumeta nû radigihînin, ji bo biserbîkeve û sozên ku daye, bicîh bîne. Weka her carî, em wek Herêma Kurdistanê dubare dikin ku pîrozgîrêkan di navbera Herêma Kurdistanê û Bexdayê de hene, di çarçoveya destûra Iraqê de û di rêya diyalogê de çareser bikin. Ji bo çareseriya pîrozgîrêkan Iraqê yê di rewşa heyî de, em dibêjin ji bo çareser bikin, wezîfe û berpirsiyariya herkesî heye.”

Peyama destekê ya serokwezîrê Herêma Kurdistanê ji bo Sûdanî:

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi sedema Sûdanî bû serokwezîrê nû yê Iraqê, Sûdanî pîroz kir û got:

“Ji bo destpêkekî nû di tîkiliyên navbera Erbil û Bexdayê de, destekê didim we.”

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di ser hesabê xwe yê Twitterê de ragihand ku bi serokwezîrê nû yê Iraqê bi Muhammed Şiya Sudani re di rêya telefonê de axifiye û wî pîroz kiriye. Barzanî gotiye ku pêdiviya welat bi hevkarîyê heye û weha dewam kiriye: “Min soz daye ku di tîkiliyên di navbera Erbil û Bexdayê de, di şûna dijberiyê de, em diyalogê teşwîq bikin û ji bo destpêkekî nû ez ê destekê bidim wî.” Di parlemantoya Iraqê de, hukumeta nûh bi tevîbûna 253 parlamenteran civîn kir û serokwezîr û 21 wezîr dengên baweriyê sitandin. **PeyamaKurd**

Kabîneya Kurdistanê Stratejiya Encûmena Xizmetguzariya Giştî pesend kir

Encûmena Wezîran a Herêma Kurdistanê, di civîn xwe ya Îro 26ê Cotmehê de ku bi seroktiya Mesrûr Barzanî hat kirin de, Nêrîn û Stratejiya Encûmena Xizmetguzariya Giştî pesend kir. Hat ragihandin ku Serokê Encûmena Rajeya Giştî Sîrac Barzanî, nêrîn û stratejiya Encûmena Xizmetguzariya Giştî ya li ser rêkxistina wezîfeya giştî pêşkêşî Encûmena Wezîran kir û piştî gotûbêjan hat pesendkirin.

Hikûmeta Kurdistanê di daxuyaniya piştî civînê de ragihand, Serokwezîr Mesrûr Barzanî bal kişand ser girîngiya hebûna Encûmena Xizmetguzariya Giştî, ku saziyeke gelek girîng e ji rêkxistina wezîfeya giştî û yek ji birgeyên bernamêya karê Kabîneya Nehem a Hikûmeta Herêma Kurdistanê ye, ji bo encamdana çaksaziya îdarî, rêkxistina mîlaka giştî ya fermanberan, sermûçe û pilebilindkirin û pêdaçûna li peykerê pêkahetên wezaret û saziyan, bi mekanîzmayeke zanistî û guncawtir û di çarçoveya yasayên berkar de, ji bo pêşvebirina jêrxana hikûmet di mijara rêkxistina mîlakat û dirêjpedana reforma îdarî û rêkxistina pilebilindiya rajeya fermanberan di sektora giştî de li gor pêwîstî û pîsporiyê û diyarkirina pile û wesfê wezîfeya fermanberan li nav saziyên hikûmetê. Hat diyarkirin ku Encûmena Wezîran piştî gotûbêj û danûstandina fikr û ramanan, nêrîn û

stratejiya Encûmena Raje ya Giştî pesend kir û herwiha ew encûmen bi gotûbêjkirina mijara damezrandina kesên xwedî bawernameyên bilind û karmendên girêbest li saziyên Herêmê, hat erdkarkirin.

Di beşa duyem a civînê de, Wezîrê Şarevanî û Geştûguzariyê Sasan Ewnî ji bo rêgirtina li bihêderkirina milêkê giştî, derbarê sererastkirina şewaza kirêdana deverên pîşezaziyê, pêşniyareke wezaretê xwe pêşkêş kir, ku ji bo pêşvebirina proje û çalakiyên pîşezaziyê, hêsankariya pêwîst li ber çavan were girtin û rê li wan kesan neyê dayîn ku xwedî ti pişe û çalakiyên pîşezaziyê nînin, bi awayekî nerewa, sûd ji wan erdên projeyan werbigrin û ziyane bigihînin berjewendiya giştî.

Wezîrê Herêmê bo Karûbarên Pêkhatayan Aydin Marûf jî raportek li ser rewşa pêkhatayên netewî yê Tirkmen, Kildanî, Suryanî, Asûrî, Ermen û pêşniyara wan ji bo cîgirkirina rojekê weke boneyeke fermî li Herêma Kurdistanê bi navê "Roja Pêkvejiyanê" pêşkêş kir. Serokwezîr Mesrûr Barzanî tekezî li girîngiya pêşvebirina kultûra pêkvejiyana aştiyane ya pêkhatayên cuda yê Kurdistanê kir, ku bûye sîmayeke geş û havêna şanaziya her kesî û diyar kir ku her çi pêwîst be ji bo pêşvebirina kultûra pêkhatayên cuda, em ê bikin, ji bo zêdetir nêzîkbûna hev a pêkhatayan û dewlemendkirina kultûra pirrengî ya Kurdistanê û xizmetkirina hemû welatîyên Kurdistanê bêyî cudahî. **PeyamaKurd**

Irvin Hicks: Rafîneriya Lanazê mînaka baş ya hevkarîya Amerîka û Herêma Kurdistanê ye

Serokkonsulê Amerîkayê yê Hewlêrê Irvin Hicks, di ser hesabê xwe yê medya civakî de ragi-

hand ku wê rafîneriya petrolê ya Lanazê geşepêdanê bide Herêma Kurdistanê û mînakekî baş ya hevkarîya Amerîka û Herêma Kurdistanê ye.

Irvin Hicks, merasima vekirina rafîneriya Lanazê bi serokwezîrê Herêma Kurdistanê bi Mesrûr Barzanî re weka serbilindiyekî ragihand. Hicks got ku di beşa nû rafîneriya Lanazaê de wê karibin rojane 1,7 mîlyon litre benzîna baş hilberînin û wê rafînerî ji bo bi sedan kesan derfeta kar peyda bike.

Rafînerî rojane dikare 75 hezar varêl petrolê rafînerî bike. Rafîneriya Lanazê li rojavayê Hewlêrê li ser rêya Gwêrê ye û li ser 620 donum arazî hatiye avakirin. **PeyamaKurd**

Zebarî di civîna Cenevê de axivî: Divê aliyên navdewletî ji hewldanên Kurdistanê agahdar bin

Berpîrsê Raspardeyên Navdewletî yê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Dîndar Zêbarî, li Cenevê beş-

darî civîna windakiriyên bi destê terorê bû û bal kişand ser hewldanên Hikûmeta Herêma Kurdistanê yê ji bo rizgarkirina revandiyên di destê DAIŞê de û got, divê aliyên navdewletî ji hewldanên Herêma Kurdistanê agahdar bin.

Di civîna ku Wezaretê Derve ya Swîsreyê bi beşdariya nûnerên Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal a Iraqê, îro 27ê Cotmehê li Cenevê hat lidarxistin de, Berpîrsê Raspardeyên Navdewletî yê Kurdistanê Dîndar Zêbarî ku di heman demê de Serperîştayê Bichkirina Plana Herêmê bo Mafên Mirovan e, gotarek pêşkêş kir.

Zebarî pêşketinên plana Herêma Kurdistanê di proseya bichkirin û lipeyçûna mafên mirovan li ser asta navdewletî bibîr xist û li ser qurbanîyên bi destê DAIŞê wiha axivî û hewldanên hikûmeta Kurdistanê wiha axivî: “Piştî êrîşên terorîstên DAIŞê, Encûmena Wezîran lijneyeke wezarî pêk anî ji bo jenosîdnasandina tawanên DAIŞê û lijneyeke jî ji bo rizgarkirina revandiyên ku hejmarê wan gihîştîye 6 hezar û 417 kes, di nav wan de 3 hezar û 548 jin û 2 hezar û 869 mêr hene. Bi hewldanên berdewam ên Hikûmeta Herêmê, heta niha 3 hezar û 554 kes hatin rizgarkirin. Herwiha Hikûmeta Herêma Kurdistanê dest bi belgekirina tawanên DAIŞê kiriye, 5 hezar û 170 dosye hatine arşîvkirin, ji wê hejmarê jî zêdetirî 2 hezar û 324 dosye bi awayekî yasayî hatine temamkirin û 2 hezar doz jî heta niha di bin lêkolînê de ne, herwiha 2 hezar û 916 dosye wek winda hatine tomaririn.”

Zêbarî li ser hevahengiya navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û UNITADê jî got: “Divê aliyên navdewletî ji nêz ve ji hewldanên Hikûmeta Herêma Kurdistanê yê li ser hevahengiya ligel civaka navdewletî ji bo sizadana terorîstan, agahdar bin.” Zebarî eşkere kir, di çarçoveya proseya arşîvkirina belgeyan de bi hevkarîya UNITAD bi hezaran belge û dosye û video û wêne û tomarên deng jî fermangehên cuda cuda hatine komkirin. **PeyamaKurd**

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi serokwezîr Sûdanî re axîfî

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di rêya telefonê de bi serokwezîrê nû yê Iraqê Muhammed Şiya Sudani re axîfî. Barzanî, Sûdanî di

karê wî yê nûh de pîroz kir û got ku Herêma Kurdistanê Sûdanî û kabîna wî destek dikin.

Li gor ragihandina serokatiya Herêma Kurdistanê; Nêçîrvan Barzanî ji Sûdanî re gotiye ku Herêma Kurdistanê amade ye ku bi hikûmeta nûh re hevkarîyê bike. Her dû lîder di mijara girîngiya çareseriya pîrsgirêkên di navbera Herêma Kurdistanê û Iraqê de hemfikirin û çareseriya pîrsgirêkan wê bibe sedema aramî, îstîqrar û rihetiya Iraqê û Kurdistanê.

Her dû lîder her weha ji bo xebata bi hev amade ne û dê têkiliyên navbera her dû terefan berdewam bin. Di kabîna nû ya Sûdanî de dê 4 wezîrên Kurd hebin.

PeyamaKurd

Efserekî Pêşmerge gotegotên êrîşa terorîstên DAIŞê li Germiyanê derewandin

Efserekî Pêşmerge gotegotên êrîşa terorîstên DAIŞê li Germiyanê red kirin.

Li gor zanyariyan, derengê şeva borî gotegotên êrîşa terorîstên DAIŞê ya ji nahyeya Gulale (Celewla) bi çekên segvaniyê yên Qenasê ve ber bi navçeya Kuleco ya li Germiyanê êrîşî çeperên Pêşmerge kiriye belav bûn, lê efserekî Pêşmerge ew gotegot red kirin.

Fermandarê Pêşmerge yê lîwaya 5 a piyade ya Hêzên Pêşmerge li girên Kelan a Kuleco ya ser bi Kifri Muqadem Meriwan eşkere kiriye: "Ew gotegotên ku DAIŞê êrîşî kiriye dûrî rastiyê ne. Lê li hember çeperên me çeperên Heşda Şeibî hene û wan hin çek ceribandine û li ser çeperên me re gule berdane." Herwiha destnîşan kiriye: "Eger em bibêjin DAIŞê tune, ne rast e, çekdarên DAIŞê di valatiyên ewlehiyê de hene, lê şeva borî tu êrîşek nekirine, tenê gule berdan û çek ceribandina Heşda Şeibî hebû."

PeyamaKurd

Hêzên rejîma Îranê li Sineyê 3 ciwanên din ên Kurd şehîd xistin

Hêzên rejîma Îranê li Sineyê jî çek li dijî xwepêşanderan bi kar anîn û di encamê de 3 ciwanên din ên Kurd şehîd bûn.

Raperîna Rojhilat û Îranê berdewam e û di çarçoveyê de do bi şev li gelek bajarên Rojhilatê Kurdistan û Îranê xwepêşandanên berfireh hatin kirin.

Li gor zanyariyan, di xwepêşandanên do bi şev yê li bajarê Sineyê, çekdarên rejîma Îranê çek li dijî xwepêşanderan bi kar anîn û di encamê de 3 ciwanên din ên Kurd şehîd bûn.

Herwiha li Mehabadê jî do bi şev çend welatiyên din hatibûn şehîdkirin û birîndarkirin.

PeyamaKurd

Mesrûr Barzanî ji hikûmeta bê ya Iraqê daxwaza yasaya Petrol û Gazê kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî, îro 26ê Cotmehê di gotara xwe ya merasîma vekirina parzûngeha petrolê ya Lanazê de ragihand ku ew hêvî dikin hikûmeta nû ya Iraqê ku bê avakirin, yasaya Petrol û Gazê amade bike.

Parzûngeha Lanazê li ser rûberê 620 donim erd hatiye çêkirin û li ser rêya Kiwêr a li rojavayê bajarê Hewlêrê ye ku dikare rojane 75 hezar bermîl petrola xav parzûn bike.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di merasîmê de bal kişand ser, ji bilî ku welatiyên Herêma Kurdistanê dê ji ve parzûngehê sûdmend bibin, ev parzûngeh bûye cihek ji bo pêkanîna derfetên kar û ev jî yek ji wê bernameyê ye ku Hikûmeta Herêma Kurdistanê bi awayekî berdewam pêşgiriya wê dike.

Mesrûr Barzanî got: "Rejîmên berê tenê ji bo xwe piçekkirinê û çewisandina xelkê û wêrankirinê, sûtê ji wan samanan werdigirt, loma me heta beriya Raperîna jî nekarî

sûtê ji ve nîmeta Xwedê bibînin."

Mesrûr Barzanî da zanîn: "Piştê destûr hat nivîsandin û em çaverê bûn ku desthilatdarên Bexdayê destûrê weke xwe cîbicî bikin, lê mixabin ev nehat kirin û destûr di berjewendiya hinek kesan de hat cîbicîkirin û xelkê Herêma Kurdistanê û Iraqê jê sûdmend nebûn."

Serokwezîr Barzanî bal kişand ser çavkaniyên sîruştî yê Iraqê û

got: "Li Iraqê samaneke baş heye, lê belê îdarekirineke xirab heye."

Mesrûr Barzanî diyar kir, bînpêkirina destûrê yek ji xeletiyên bûye ku heta niha jî berdewam e û li ser mijara yasaya Petrol û Gazê jî wiha axivî: "Em hêvî dikin piştî destbikarkirina hikûmeta nû ya Iraqê, yasayek ji bo petrol û gazê amade bikin û li parlamentoyê were pesendkirin û di xizmeta xelkê de be."

PeyamaKurd

Pêşmergeyên Kurdistanê heşt sal berî niha ber bi Kobanî ve bi rê ketin

Hêzên Pêşmergeyê Kurdistanê heşt sal berî niha, li ser daxwaza Serok Barzanî ji bo bajarê Kobanî yê Rojavayê Kurdistanê ku ketibû destê DAIŞê rizga bikin ber bi Kobanî ve bi rê ketin û bi hevkarîya Hevpeymanan, bajarê Kobanî rizgar kirin.

Beriya heşt salan, piştî 134 rojan ji berxwedana şervanan li hember çekdarên DAIŞê, roj bi roj dorpeça li ser şervanan zêdetir dibû, nêzîkî 80 jî sedî ji bajarê Kobanî ket destê terorîstên DAIŞê û hezaran xelk jî koçber bûn. Wê demê li ser dawaza Serok Barzanî, hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê ji bo Kobanî hatin şandin û bi hevkarîya Hevpeymanan, şer di berjewendiya Kurdên Rojavayê Kurdistanê yekalî bû û tevahiya bajêr hat rizgarkirin.

Parlamentoya Kurdistanê roja 22yê Cotmeha 2014an, li ser daxwaza Serok Barzanî, ji bo gotûbêjkirina rewşa Kobanî civiya. Di civînê de, Parlamantoya Kurdistanê bi yekdengî daxwaza Serok Barzanî ya ji bo şandina Pêşmergeyan ji bo Kobanî û alîkariya Kurdên Rojavayê Kurdistanê bi awayekî fermî pesend kir. Herwiha roja 28ê Cotmeha 2014an, yekem karwana hêza

Pêşmerge ku hejmara wan 150 Pêşmerge bû, bi çekên sivik û giran bi 40 otomobîlên leşkerî ber bi Kobanî ve bi rê ket û bi dirêjahiya rê ji Başûr, Bakur û heta gihîştina Rojavayê Kurdistanê, welatiyên Kurd bi ala Kurdistanê, sirûda niştimanî, çepik û tilîliyan pêşwazî li hêza Pêşmerge kirin, ji ber ku bi nêrîna Kurdên her çar parçeyên Kurdistanê, şandina hêza Pêşmerge ji bo Kobanî, bûyereke dîrokî bû.

Şandina hêza Pêşmerge ji bo Kobanî herwiha karvedaneke navdewletî jî li pey xwe anî û beşeke

mezîna a medyaya cîhanê rûmala çûna Pêşmergeyan di nava xaka Bakurê Kurdistanê re ji bo Rojavayê Kurdistanê kirin. Bi gihîştina hêza Pêşmerge re, rewşa şer hat guhertin û di demeke de ke tenê ji sedî 20 ji Kobanî di destê şervanan de mabû, Pêşmerge û şervanan mil bi mil hev girtin û rûbirûbûyî DAIŞê bûn. Girê Kaniya Kurdan û taxa Meştel ku dawî xala rojhilatê bajêr bû, ji destê çekdarên DAIŞê derxistin û pişt re navenda bajêr jî bi temamî ji DAIŞê pak kirin û Kobanî ji metirsiya ketinê rizgar kirin.

PeyamaKurd

Hêzên ewlehiya Îranê du ciwanên din di çileyê Jîna Emînî de kuştin

Hêzên ewlehiya Îranê du welatî di encama xwepêşandanên çileyê kuştina Jîna Emînî de kuştin

Li gor zanyariyan, şeva borî li 13 bajarên Rojhilatê Kurdistanê xwepêşandanên pêk hat û du hemwelatiyên bajarên Mehabad û Sine yê bi navên Îsmail Mewlûdî û Mihemed Şerîetî bu guleyên hêzên ewlehiya Îranê ve can dan. Herwiha Rêxistina Mafên Mirova Hengawê diyar kir: "Di dema xwepêşandanên şeva borî de, li bajarê Sine ciwanekî temen 21 salî yê bi navê Mihemed Şerîetî bi guleyên rasterast ên hêzên ewlehiya Îranê ve can da û li gor heman çavkaniyê di xwepêşandanên bajarê Mehabadê yê şeva borî de jî ciwanekî bi navê Îsmail Mewlûdî yê temen 35 salî ku wekû Simko dihate naskirin, bi guleyên hêzên ewlehiya Îranê ve jiyana xwe ji dest da.

Hêjayî bibîrxistinê ye, do roja

çileyê Jîna Emînî bû û li bajarên Urmiye, Mehabad, Bokan, Seqiz, Dîwandere, Meriwan, Sine, Qurwe, Kameran, Rewanser, Kirmaşan, Qesrî Şîrîn û Îlam ên Rojhilatê Kurdistanê derketin ser kolanan û hêzên

ewlehiya Îranê li piraniya wan bajarên rasterast xelk da ber guleyan û li bajarên Kirmaşan, Sine, Seqiz, Bokan, Meriwan, Qurwe û Mehabadê bi dehan kes birîndar bûn.

PeyamaKurd

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi Mustafa Kazimî re axifî

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi telefonê bi serokwezîrê berê yê Iraqê Mustafa Kazimî re axifî. Mustafa Kazimî îro wezîfa serokwezîrtiya Iraqê tes-

lîmî serokwezîrê nû Şiya es-Sûdanî kir. Barzanî ragihandina xwe di ser hesabê xwe yê medya civakî de kir. Barzanî weha got:

"Min vê êvarê bi dostê xwe Mustafa Kazimî re, ji ber serpereştî û xizmetên wî yên ji bo welat, ji bo sipasiya wî bikim, axifim. Ew, li hemberê talûke û tehdîdên şexsî, tevî astengî û zahmetiyan, rêbaza xwe parast. Jê re serkeftinê dixwazim.

PeyamaKurd

Biryara berdana Aysel Tugluk hat dayîn

Dadgeha Înfazê piştî gihîştina rapora Saziya Pizîşkiya Dadî ya Tirkîyê, îro 27ê Cotmehê, biryara berdana ji girtîgehê ya nexweşa demansê, parlamentera berê ya HDPê Aysel Tugluk da.

Hevseroka Berê ya Partiya Civaka Demokratîk (DTP), parlamentera berê ya HDPê Aysel Tugluk ji sala 2016an ve di Girtîgeha Tîpa F a Kocaeliyê de girtî ye û nexweşa demansê (jîbîrçûnê) ye ku gelek caran ji bo serbest berdana wê kampanya hatibûn kirin.

Serokê Saziya Pizîşkiya Dadî ya Tirkîyê doh, di raporeke xwe de ragihand ku Aysel Tugluk êdî nikare di girtîgehê de bimîne û îro Pêncşemê jî Dadgeha Înfazê biryara azadkirina Aysel Tugluk da.

Hat diyarkirin ku niha karûbarên bo serbest berdana Aysel Tugluk li girtîgehê berdeyam dikin. **PeyamaKurd**

Hikûmeta Federal û Hikûmeta Herêma Kurdistanê, li ser petrol û gazê li hev kir

Li gorî karnameya hikûmeta Iraqê ku îro ji aliyê Serokwezîrê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî ve hat eş-

keririn, di navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal de dê projeyasaya li ser gaz û petrolê bê amadekirin.

Di karnameya hikûmeta nû ya Iraqê de beşek li ser projeyasayek heye ku Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal di nav 6 mehan de li ser petrol û gazê û bûdçeyê ya li gorî destûra Iraqê amade dikin. Hat diyarkirin ku Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqê dê bi piştevaniya hêzên siyasî li ser vê yekê li hev kirine. Li gorî hat zanîn, ji bo dariştina yasaya petrol û gazê ya karnameyê, dê ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqê ve komîteyeye taybet ji bo karûbarên yasayî, darayî û sotemeniyê bê erdarkirin. **PeyamaKurd**

Nêçîrvan Barzanî bi şandeye Parlamentoya Almanyayê re civiya

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi şandeye Parlamentoya Almanyayê re civiya û di civînê de diyar kir, hêvî dike di demeke nêzik de hikûmeta nû ya Iraqê were avakirin û li ser esasa destûrê pirsgirêkên xwe yên bi Herêma Kurdistanê re çareser bike.

Serokatiya Herêma Kurdistanê do bi daxuyaniyekê eşkere kir, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro Çarşemê 26ê Cotmeha 2022yan pêşwaziya şandeye Komîteya Berevanîyê ya Parlamentoya Almanyayê bi serokatiya Sara Nanî kir ku ji hejmarek endamên Parlamentoya Almanyayê pêk hatibû.

Serokatiya Herêma Kurdistanê di daxuyaniya xwe de da zanîn, di civînê de pêwendiyên Almaniya yên bi Iraqê û Herêma Kurdistanê, dirêjkirina erkên hêzên Almanyayê li Iraqê û Herêma Kurdistanê di çarçoveya Hevpeymanîya Navdewletî de û metirsiya DAIŞê ya li ser herêmê hate gotûbêjkirin.

Herwiha Nêçîrvan Barzanî ev serdana Komîteya Berevanîyê ya Parlamentoya Almanyayê ya ji bo Hewlêre weke piştevanî ji bo Herêma Kurdistanê û Iraqê bi nav kir û spasiya Parlamento, hikûmet û gelê Almanyayê kir ku erkên hêzên welatê xwe li Iraqê û Herêma Kurdistanê dirêj kirin. Herwiha ji bo alîkariyên leşkerî û mirovî ku di dema şerê dijî DAIŞê de pêşkêşî Herêma Kurdistanê kiribûn, spasiya Almanyayê kir.

Serokê Herêma Kurdistanê destnîşan kir, DAIŞ hîn jî metirsiyeye ciddî ye li ser aştî û aramiya Iraq, Sûriyê û navçeyê bi giştî û heta metirsiyê li ser asayîşa Ewropayê jî dike. Herwiha hevkarîyên di navbera Pêşmerge û artêşa Iraqê de bilind nixand û bi pêwîst zanî ku wê hevahengiyê xurttir bikin.

Herî dawî di derbarê rewşa Iraqê de jî Nêçîrvan Barzanî hêvî xwest ku hikûmeta nû di zûtirîn dem de bê damezrandin ku bersiva hêvî û daxwazên welatîyên Iraqê bide, aramî û seqamgîriyê dabîn bike û bikaribe kêşeyên digel Herêma Kurdistanê li gorî destûrê çareser bike. Nêçîrvan Barzanî dakokî li wê yekê jî kiriyê ku divê pêkhatiyên Iraqê rêyekê bibînin

ku bi hev re li Iraqê bijîn.

Şandeya Parlamentoya Almanyayê, ji aliyê xwe ve, pesnê pêşketinê Herêma Kurdistanê da û tekezî li ser wê yekê kir ku welatê wan dê li ser piştevaniya Iraqê û Herêma Kurdistanê de berdeyam be, rola Pêşmerge di têkşikandina DAIŞê da bilind nixand û xwesteka welatê xwe ya ji bo berfirekîrîna peywendiyên bi Iraqê û Herêma Kurdistanê ra nîşan dan.

Rewşa navxwe ya Kurdistanê, proseya yekxistina hêzên Pêşmerge, pêşhatên dawî yên şerê li Ukraynayê û bandora wî şerî li ser Ewropayê bi taybetî di warê enerjîyê de, metirsiyên guherîna av û hewayê û bandora wê li ser Iraqê çend mijarên din yên civînê bûn. **PeyamaKurd**

Di karnameya hikûmeta Sûdanî de çend xalên girêdayî Herêma Kurdistanê...

Serokwezîrê raspirtî yê Iraqê Mihemed Şiya Sûdanî, îro 27ê Cotmeha 2022yan karnameya hikûmeta xwe eşkere kir.

Di karnameya hikûmeta Sûdanî de çend mijarên li ser dosye û biryarên girêdayî Herêma Kurdistanê hene ku tê de hevahengiya navbera Hikûmeta Federal û Hikûmeta Herêma Kurdistanê tê destnîşankirin.

Yasaya Petrol û Gazê di 6 mehan de amade dibe

Di beşeke karnameya hikûmeta Sûdanî de tê diyarkirin, Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal dê di nava 6 mehan de, projeyasaya petrol û gazê û bûdçeyê li gorî destûra Iraqê amade bikin.

Di karnameyê de hatiye gotin, Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqê dê bi piştevaniya hêzên siyasî yên ku li ser vê ajandayê li hev kirine, li ser mijarên petrol û bûdçeyê gotûbêj bikin, heta derxistina yasaya petrol û gazê li gorî destûrê di heya şeş mehan de.

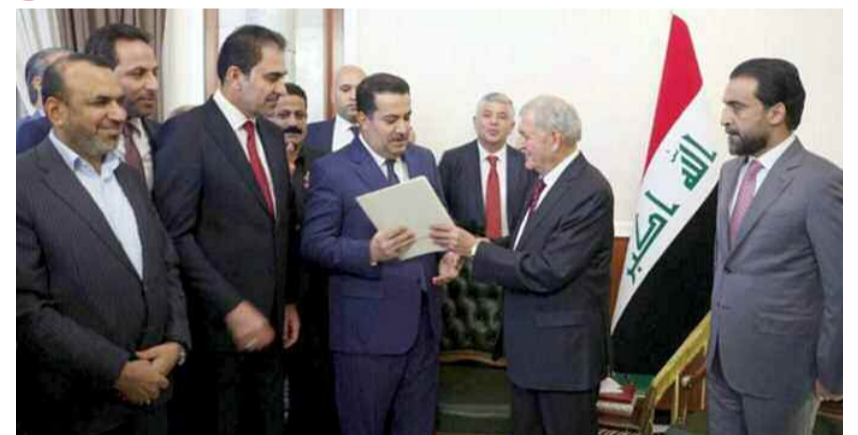
Ji bo çêkirina yasaya petrol û gazê di karnameya Sûdanî de hatiye gotin, komîteyeye taybet ji bo karûbarên yasayî, darayî û sotemeniyê ji aliyê Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Iraqê ve tê pêkanîn.

Li deverên madye 140 lijneyeke bilind tê avakirin

Yek ji xalên nav karnameyê, diyarkirin û xerckirina heqên darayî yên wan welatîyan e, ku biryarên Lijneya Bilind a Cîbicîkirina Madeya 140 digrin û dubare pêkanîna lijneyeke bilind piştî mehekê ji pêkanîna hikûmetê.

Divê Heşda Şeibê ji nav bajaran derkeve

Li ser hêzên di nav bajaran de, di

karnameya hikûmetê de hatiye diyarkirin, divê artêş, polîsê federal û Heşda Şeibî biçin derveyî bajarên û li şûna wan polîsê xwecihî û dezgehên ewlehiyê dosyeya ewlehiya nav bajarên bigrin destê xwe.

Hêza ewlehiya Kerkûkê divê ji xelkê wê pêk were

Li ser hêzên li nav bajarê Kerkûkê hene, di karnameya hikûmetê de hatiye diyarkirin, Fewca Hawarçûnê dê ji xelkê Kerkûkê were pêkanîn, da ku dosyeya ewlehiyê ya parêzgehê bigrin destê xwe, ji bo vê mebestê jî hemû pêwîstiyên wan ji wan re werin dabînkirin.

Hilbijartinên Kerkûkê

Dema hilbijartinên Encûmena Parêzgeha Kerkûkê di karnameya wezarî de hatiye behskirin û hatiye diyarkirin ku hilbijartinên Encûmena Parêzgeha Kerkûkê dê ligel hilbijartinên hemû parêzgehên din were kirin, li gorî yasaya derçû ku dema wê di ser damezrandina hikûmetê re ji salekê zêdetir nebe.

Rêkeftina Şingalê û tijekirina valahiya ewlehiyê

Rêkeftina Şingalê yek ji wan mijaran e ku di karnameyê de hatiye behskirin, rêkeftina Şingalê di nav

bernameya hikûmeta bê de bi cûreyekê cih bigre ku asayîş û aramî bo navçeya Şingalê were vegeandin.

Temamkirina rêkarên rêkeftina li ser tijekirina valahiya ewlehiyê ya navbera xeta berevanî ya hêzên Pêşmergeyê Kurdistanê û hêzên Iraqê.

Dibistanên navçeyên Kurdistanê diçin ser Wezaretê Perwerdeya Kurdistanê

Ji bo girêdana dibistanên Kurdî yên dikevin derveyî Îdareya Herêma Kurdistanê, di karnameyê de hatiye diyarkirin, ew dibistan hemû dê biçin ser Rêveberiya Giştî ya Xwendina Kurdî ya Wezaretê Perwerde ya Iraqê û veguhestina xizmetguzariyên wan bo wê reveberiyê.

Divê baregehên hemû partiyên Kurdistanê bîn valakirin û vegeandin

Herwiha di karnameya hikûmetê de hatiye destnîşankirin, hemû partiyên Kurdistanî mafên wan ên çalakiya siyasî ya destûrî heye li Mûsil, Kerkûk, Diyala û Selahedîn, divê baregehên wan werin valakirin ku dest bi ser wan de hatine girtin. **PeyamaKurd**

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyə? Ev **ave**.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

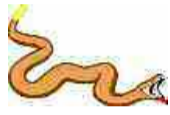
diran

Ev çiyə? Ev **dirane**.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyə? Ev **agire**.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyə? Ev **mare**.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyə? Ev **bizine**.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyə? Ev **balone**.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyə? Ev **bacane**.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyə? Ev **otomobile**.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyə? Ev **taCe**.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

Canî

Ev çiyə? Ev **Canie**.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çiyə# Ev **Cûcike**.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyə# Ev **finCane**.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyə? Ev **çave**.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

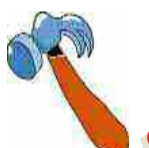
çêlek

Ev çiyə? Ev **çêleke**.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çiyə? Ev **çaynîke**.
Bu nədir? Bu çaynıqdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyə? Ev **çakûçe**.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

defter

Ev çiyə? Ev **dəftere**.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyə? Ev **dare**.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

dest

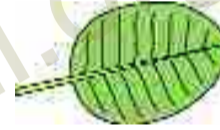
Ev çiyə? Ev **deste**.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyə? Ev **dile**.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

belg

Ev çiyə? Ev **belge**.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çiyə? Ev **eloke**.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çiyə? Ev **kere**.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyə? Ev **zebeşe**.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

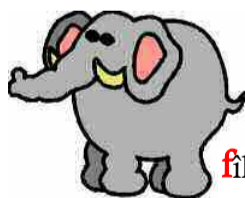
Ev çiyə? Ev **êlege**.
Bu nədir? Bu jiletidir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyə? Ev **hêke**.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

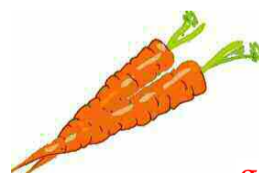
fîl

Ev çiyə? Ev **fîle**.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyə? Ev **fîroke**.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyə? Ev **gizêre**.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyə? Ev **gêziye**.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyə? Ev **pêye**.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

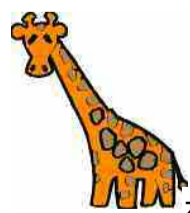
kêr

Ev çiyə? Ev **kêre**.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyə? Ev **fînde**.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyə? Ev **zerafeye**.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyə? Ev **goreye**.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

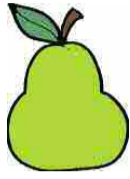

guh

Ev çiyə? Ev **guhe**.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

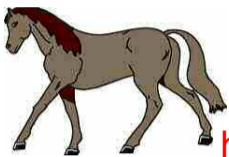
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirc

Ev çîye? Ev hircê.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

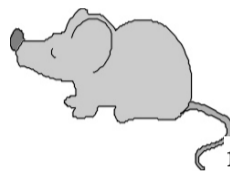
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

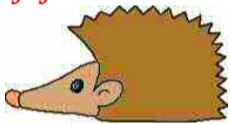

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gêmîdir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

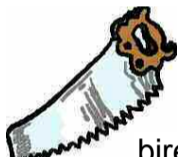
Ev çîye? Evjûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

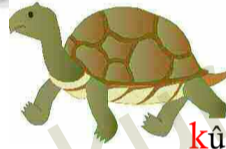
Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günêşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

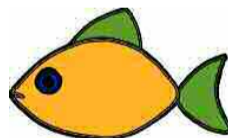
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdir.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn

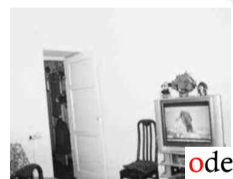
nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

ode

Ev çîye? Ev odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdir.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbîndir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

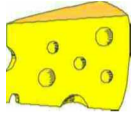

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABƏYA BI FERHENG

Pp

penir

Ev çiyə? Ev penire.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

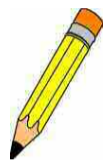
pivaz

Ev çiyə? Ev pivaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyə? Ev perçemekte.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyə? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

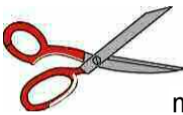

beq

Ev çiyə? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyə? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyə? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyə? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

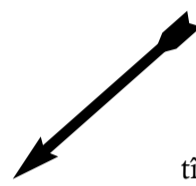
şer

Ev çiyə? Ev şere.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrışk

Ev çiyə? Ev kêwrışke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyə? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyə? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyə? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyə? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyə? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyə? Ev sheye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tiîr

Ev çiyə? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyə? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyə? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyə? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyə? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

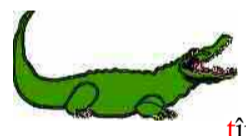
şûşe

Ev çiyə? Ev şuşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyə? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyə? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyə? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyə? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyə? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyə? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyə? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

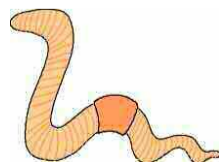
keVok

Ev çiyə? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyə? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyə? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

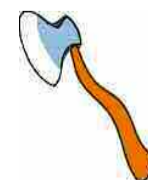
çûk

Ev çiyə? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyə? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyə? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

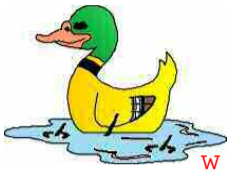

berçavik

Ev çiyə? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

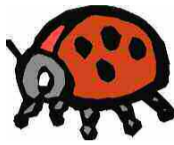
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

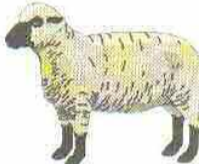
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêklickîr.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

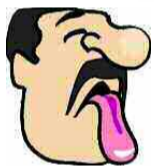
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengîr.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Иранские силы продолжают применять огнестрельное оружие для разгона демонстрантов

В иранском городе Санандадж в результате стрельбы, открытой иранскими силами безопасности по антиправительственным демонстрантам, были ранены курдские студенты.

Как сообщает правозащитная организация "Hengaw", полицейские открыли огонь по группе студентов Университета медицинских наук Санандаджа, в результате чего несколько студентов получили ранения. Один из них был ранен в голову и находится в критическом состоянии.

Иранские власти подвергаются критике международного сообщества за жестокую реакцию на протестующих, в том числе за использование боевых патронов против демонстрантов в ходе разгона общенациональных демонстраций в стране. В четверг двое курдских демонстрантов были убиты иранскими войсками в городе Бане. Несколькими часами ранее силы безопасности города Санандадж подтвердили убийство двух других молодых курдов.

Памяти известного курдского писателя Шамилов Араба Шамоевича

Араб Шамоевич Шамилов (Арабэ Шамо) — курдский советский писатель. Он родился в селе Сусуз, Карсской области на территории современной Турции, а тогда — Российской империи.

Отец, Шамо Шамиль, был курдом из племени Гасани. Он пас чужой скот в Сурмалинском уезде, бывшей Эриванской губернии. После смерти своей жены, он взял двух сыновей — Бро и Давреша — и ушел навсегда из Сурмалинского уезда. Бро было три года, а Даврешу два.

В греческом селе Азат, недалеко от Карса, он нанялся в пастухи к одному греку, Тодору, а у этого грека жила в работницах безродная курдянка, девушка Майане. Шамо Шамиль женился на ней после внесения выкупа. Выкуп заключался в том, что Шамиль должен был пасти его скот два года бесплатно, как раб.

После свадьбы Майане стала ходить по домам на разную работу, пряла шерстяную пряжу, ткала «паласы» (ковры), а у себя в марке родила дочку Чичак, дочку Гоги и сына — Араба Шамиля. К Даврешу и Бро она относилась грубо. Хотя дети между собой довольно хорошо ладили.

Детей пристраивали на всякую работу, чтобы прокормить большую семью. Они подбирали с земли и подбрасывали овнам корм, разбросанный у них под ногами; вырезали маленькие кизяки для хозяйской печи; ходили в поле на помощь отцу и были подпасками; собирали травы для сушки и заготовки на зиму для добавки в пищу; подбирали в поле подсохший помет, мочили его в воде и лепили кирпичики-кизяки для домашнего очага.

После отказа в работе для отца, вся семья перебралась в соседнее село, которое раньше называлось у курдов Комацар; а новые поселенцы, молокане, назвали его Александровским. Село это (в семи километрах от города Карса) было расположено на самой большой реке Карской области — Карсачай.

В этом селе Арабу доверили пасти пастухом самому. В этот период с ним произошли неприятные события. На стадо напали волки и задрали овцу. За потерю овцы хозяин лишил его заработка, хотя пастух не должен был отвечать за гибель скота от волков. Оставшись без денег он нанялся в работники за прокорм.

Первое обучение азбуке Араб получил по счастливому стечению обстоятельств. Местная учительница попросила отца Араба, чтобы он разрешил сыну наняться в училище сторожем за зарплату. Не получив отказа, он сразу приступил к выполнению обязанностей: ежедневно подметать двор и классную комнату, вытирать пыль на партах и подоконниках, протирать окна и двери, топить печи, приносить свежую воду в бак для питья, утром и вечером ставить самовар для учительницы, бегать в город по ее поручениям.

Хорошо себя зарекомендовав и оказавшись прилежным мальчиком, учительница приняла его в школу. Так началась его учеба в сельской школе.

Летом, когда занятий в школе не было, он занимался в пастухи, вместе с ломтем хлеба в сумке, где лежала книжка. А зимою он опять учился в школе и по-прежнему исполнял обязанности сторожа. По способностям он был первым учеником в классе и получал хорошие отметки, пятерки и четверки, но по закону божьему у него была тройка. Закончив сельскую школу, он научился бегло читать и писать.

После окончания сельской школы, семья покинула Александровку и переехала сначала в село Влади-карс, а год спустя — к курдам, где снова занялись пастушеством.

Поработав там год, они следующим летом нанялись пасти баранов в то же село Каракала, у помещика Барое-Авди. Они взяли пасти всю его баранту своими силами, отец и три сына.

Однажды исчез старший брат, Бро; его долго разыскивали, но нигде не могли найти. Родители, как ни упрашивали, — Бро не вернулся. Он все лето прослужил пастухом в другом селе.

С наступлением осени брат Араба Давреш стал жаловаться на боль в голове и боках, с каждым днем он чувствовал себя хуже, все чаще жаловался на боль в груди. Вскоре он умер.

С потерей двух помощников жить семье стало тяжелее, потому что пастушество не могло обеспечить существования: они давно уже жили впроголодь.

Араб по совету отца отправился в город Карс, чтобы наняться на какую-нибудь работу. Прожив там некоторое время, по чьему-то совету отправился на пемзовый завод, который недавно был открыт в селе Александровском, где семья Араба раньше пастушествовала. Его поставили на работу: собирать в ящики выкопанную пемзу. Вскоре он устроил на эту же работу двух своих сестер, Гоги и Чичак. На этом заводе он проработал около двух лет, и здесь его застала Первая мировая война.

Осенью 1914 года, когда Араб еще работал на заводе, в село Александровское прибыл 3-й Кизляр-гребенский казачий полк. Узнав, что он хорошо владеет турецким, армянским, курдским и русским языками, они предложили ему должность переводчика. Сопроводив сестер домой, он немедленно возвратился в полк и приступил к работе. Он должен был переводить сельским старшинам то, что ему говорили офицеры и должностные лица, а также переводить на русский язык их ответы, спрашивать направление дорог, присутствовать при покупке фуража и продовольствия, вести переговоры с торговцами.

После одного неприятного случая, потеряв доверие полкового начальства и попав под подозрение в обмане, его уволили, уплатив за два месяца неполную сумму.

Добравшись до Сары-Булаха и оттуда пройдя в Кызнафар, он отыскал своих родственников — дядю. У дяди Араб прожил около месяца, исполняя кое-какие домашние работы вместе со своей двоюродной сестрой Каре. Со временем его пригласили на работу переводчиком в село Сары-Булах, где был пограничный пост, который со временем стал большим этапным пунктом; туда приходили из России войска для дальнейшего следования на турецкий фронт.

На этом этапе он проработал зиму 1914 года и весь 1915 год. По невероятному стечению обстоятельств он в драке убил своего

дядю Саеро. Был арестован и отправлен к коменданту, а оттуда в село Кульп, где жил пристав этого района. На допросе свидетели, в том числе его племянница Каре, подтвердили правильность его показания, что это была чистая случайность и несчастный случай. По настоянию коменданта его дело было разобрано в срочном порядке, через 11 дней. Он был оправдан на суде, но дальние родственники Саеро пригрозили ему кровной мстью, и он уже не мог вернуться в этот район.

Благодаря рекомендации коменданта он поступил переводчиком в 1-й Лабинский казачий полк и отправился на войну в Турцию. С наступлением зимы 1915-16 года; жизнь с каждым днем становилась труднее. Наступали холода, и он стал подумывать о возвращении домой.

По мере приближения к фронту положение становилось все хуже, и служить было труднее. Он числился вольнонаемным переводчиком и поэтому мог подать заявление об увольнении. Командир полка сначала отказал, а через два дня уволил. Получив расчет за пять месяцев, Араб немедленно отправился в село Астафлу, Сурмалинского уезда, Эриванской губернии, на родину отца.

Прожив у дяди в селе несколько дней и хорошо отдохнув, отправился домой, в село Сусуз Карской области, где по-прежнему проживала его семья.

Пробыв некоторое время в кругу своей семьи, он отправился в г. Саракмыш Карской области, где поступил в качестве рабочего в 6-ю Кавказскую инженерно-строительную дружину. Вскоре его начальство узнало, что он владеет местными языками, и через три недели назначило переводчиком.

Дружина строила узкоколейную железную дорогу в г. Эрзерум, который еще в феврале 1916 года был занят русскими войсками, стоявшими в то время в районе Эрзинджана. На постройке работало несколько тысяч рабочих разных

национальностей: армяне, курды, осетины, турки; были и русские из Москвы и других промышленных городов России, мобилизованные для военных тыловых работ. Здесь он завел знакомство с русскими рабочими и ближе сошелся с Климовым, Михайловым, Поповым и молодым Шуркой Корневым. Все они, кроме Корнева, были членами социал-демократической партии большевиков и работали в подпольных организациях. Они дружили с ним и часто звали в свой кружок.

После этого Араб начал посещать конспиративные собрания большевиков, которые устраивались в лесу. Работа партийных организаций начала его увлекать, и он примкнул к большевикам. Весной 1917 года Араб Шамиль вошел в партию.

В мае 1917 был арестован за участие в революционном выступлении в Сарыкамыше. В годы гражданской войны воевал на Северном Кавказе. В 1918 году вступил в ряды Компартии. В 1920-21 годах заведовал секретно-оперативным отделом АзЧК в городе Куба. В 1920-е годы работал журналистом в газетах «Заря Востока», «Риа таза», «Советский Курдистан». В 1921-22 годах учился на турецком отделении МИВ; в те же годы выполнял «отдельные поручения» ВЧК в Москве. Был отозван на Кавказ; в 1922-23 годах заведовал общежитием Закавказского ЧК в Тифлисе.

В 1923-24 годах Араб Шамоевич Шамилов — заведующий орготделом Елабужского укома. В 1924-31 годах ответственный инструктор по работе среди нацмен ЦК КП(б) Армении. В конце 20-х годов Араб Шамилов и ассириец

сотр. сектора языкового строительства НИИ НКП; в августе-сентябре 1933 г. — организатор и глава экспедиции от этого института в населенные курдами обл. Армении, Азербайджана и Грузии с целью изучения быта, экономики и создания единого литературного языка курдов СССР.

В 1937 году А. Оганнисян, первого секретаря ЦК Компартии Армении, арестовывают. В его архиве находят письма А. Шамилова (он писал ему письма, в которых просил уделить внимание вопросам развития литературы и культуры курдов Армении) и, решив, что он близкий друг А. Оганнисяна, направляют в Ленинград приказ об его аресте. Так и происходит, и А. Шамилова арестовывают (в первых числах января 1937 г.) и отправляют в ссылку. Позже — еще арест. В 1948 г. находился в ссылке в с. Чердыни Молотовской области. В заключении находился (с перерывами) до 1953 г. или 1954 г.

Именно там он познакомился со своей супругой, Марией Николаевной (как раскулаченная крестьянка, она также была в ссылке). После освобождения, выехав с мужем и 4-мя детьми сначала в Грузию, а затем в Армению, она была счастливым свидетельницей всех творческих успехов супруга. В дальнейшем жил в Армении.

Араб Шамоевич Шамилов скончался в 1978 году.

Библиография
Şivanê Kurmanca / Курдский пастух, (1931);
Dimdim / Дым-дым, (1966, рус. пер. издан в 1969);
Berbang / Рассвет (1958)
Jiyana Vextewar / Счастливая

Исаак Марогулов разработали курдский алфавит на основе латиницы.

В то время А. Шамилов работал инструктором ЦК Компартии Армении по нацменьшинствам. На этом посту он вел непримиримую борьбу против езидского духовенства, ага и беков и, естественно, нашел себе немало врагов. В соответствующие органы на А. Шамилова стали поступать донесения, что он якобы берет взятки, как представитель касты шейхов проводит среди езидов все религиозные обряды, собирает пожертвования и т.д. Из-за этих обвинений А. Шамилова арестовывают и сажают в тюрьму. После его ареста в Ереване в 1929 году выходит в свет упомянутый алфавит на латинской графике под названием «Самоучитель курдского языка» («Хо-хо hînbûna xandina nîsara kurmançî»). В качестве авторов были указаны «И. Марогулов и А. Ш.».

Когда А. Шамилов вышел из заключения, он уехал в Ленинград (нынешний Санкт-Петербург), где написал на русском языке свой роман «Курдский пастух». С 1930 в Ленинграде — студент Комвуза им. И. В. Сталина (1930-31). В 1931-32 — доцент ЛИЛИ/ЛИФЛИ (курдский яз.), одновременно там же учился. С октября 1933 года — аспирант ГАИМК (рук. акад. Н. Я. Марр). В 1933-34 гг. — ст. науч.

жизнь (1959, перев. на арм. язык в 1961—1964, на рус. — в 1965)

Титулы, награды и премии
В 1967 году Арабу Шамилову было присвоено звание Заслуженного деятеля культуры Армянской ССР. Араб Шамилов был награжден многими орденами и медалями, среди которых орден «Дружбы народов», орден «Боевого Красного Знамени» и медаль «В ознаменование 100-летия со дня рождения Владимира Ильича Ленина». Араб Шамоевич Шамилов был избран почетным членом Академии Иракского Курдистана

Интересные факты
Кроме русского и армянского, произведения Араба Шамилова также переведены на грузинский, немецкий и французский языки.

Курдский народ получил замечательный подарок: спустя 74 года после первой публикации, издательский дом «Лисе» выпустил в свет оригинальный вариант известнейшей повести крупнейшего курдского советского писателя Араба Шамилова «Курдский пастух». Повесть была написана с использованием алфавита, созданного в 1929 году Арабом Шамиловым и Исааком Марогуловым и опубликована в Армянской ССР в 1935 году. Араб Шамоевич Шамилов похоронен в пантеоне города Еревана, а на стене здания по улице Абовяна, где он жил, вывешена мемориальная табличка.

США уведомили Иран о готовности продолжить переговоры по ядерной сделке

Вашингтон уведомил Тегеран о готовности продолжить переговоры по восстановлению Совместного всеобъемлющего плана действий

(СВПД) по иранской ядерной программе. Об этом во вторник заявил глава Организации по атомной энергии Ирана (ОАЭИ) Мохаммад Эслами.

"Три или четыре дня назад американцы направили сообщение Ирану о том, что они готовы продолжить переговоры по СВПД", - приводит слова Эслами агентство IRNA.

На прошлой неделе руководитель пресс-службы Госдепартамента Нед Прайс заявил, что в настоящее время восстановление СВПД не находится в центре внимания администрации США, поскольку расхождения между двумя сторонами слишком велики. Он подчеркнул, что США сконцентрированы на привлечение руководства Ирана к ответственности "за то, как он обращается к мирным протестующими в своей стране, и на оказании поддержки этим протестующим". Совместный всеобъемлющий план действий по ядерной программе Ирана был подписан Ираном и группой постоянных членов Совета Безопасности ООН: Россией, Китаем, США, Великобританией, Францией и не входящей в СБ ООН Германией. Он предполагал поэтапную отмену санкций против Тегерана, в том числе всех запретов на экспорт его нефти и нефтепродуктов, в обмен на шаги по обеспечению исключительного гражданского характера ядерной программы этой страны. В 2018 году из СВПД вышли США, полностью блокировав его реализацию. С 2021 года был предпринят ряд попыток восстановления соглашения, которые пока не принесли результатов. kurdistan.ru

Еще шестеро езидов спасены из плена ИГ

Специальное управление Иракского Курдистана по делам похищенных езидов вечером 25 октября сообщило об освобождении шестерых езидов, похищенных "Исламским государством" (ИГ) в 2014 году.

Как сказано в заявлении, спасенные девушки в возрасте от 15 до 24 лет идентифицированы как Савсан Хассан Хайдар, Роза Амин Баракат, Вафа Али Аббас, Мазин Джардо Халаф, Розита Хаджи Баджо и Джейн Зияд Хайдар.

Конкретные подробности об операции не сообщаются.

3 августа 2014 г. террористы ИГ атаковали езидский район Синджар провинции Ниневия, убив сотни мирных жителей и похитив более 6000 человек, в основном женщин и детей. К этому дню из плена ИГ спасены более 3000 тысяч езидов, большинство из них были обнаружены на северо-востоке Сирии. Но судьба тысяч до сих пор остается неизвестной. kurdistan.ru

Премьер-министр Барзани и командующий Коалиции обсудили реформы министерства пешмерга

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 25 октября принял заместителя главнокомандующего коалиционными силами в Ираке и Сирии бригадного генерала Карла Харриса.

В пресс-релизе канцелярии премьер-министра Барзани сказано, что обсуждение "было сосредоточено на реформах министерства пешмерга, направленных на укрепление возможностей безопасности Регионального правительства Курдистана (КРГ), а также на мерах, предпринятых для объединения сил пешмерга".

Стороны также говорили о важности продолжения сотрудничества между силами пешмерга и иракской армией, особенно на территориях, оспариваемых между Эрбилем и Багдадом, где "Исламское государство" (ИГ) по-прежнему представляет угрозу для сил безопасности и гражданского насе-

ления.

На встрече также были затронуты последние события в Ираке и текущие попытки сформировать новое иракское правительство.

Хотя ИГ потерпело поражение в Ираке в 2017 году, экстремистская группировка по-прежнему продолжает использовать бреши в системе безопасности в спорных рай-

онах для осуществления террористической деятельности. Курдские политические и военные лидеры неоднократно предупреждали о серьезности угрозы ИГ и призывали к более тесному сотрудничеству между пешмерга и иракскими силами для обеспечения безопасности гражданского населения и страны в целом. kurdistan.ru

Парламент Ирака 27 октября рассмотрит вопрос о доверии новому правительству

Совет представителей (парламент) Ирака в четверг, 27 октября, рассмотрит вопрос об утверждении состава нового правительства страны во главе с назначенным премьер-министром Мухаммедом ас-Судани. Об этом в среду сообщил спикер иракского парламента Мухаммед аль-Халбуси.

"Заседание парламента для голосования по составу кабинета

министров во главе с Мухаммедом ас-Судани состоится завтра, в четверг, в два часа дня", - сказал глава парламента, слова которого привел новостной портал Shafaq news.

Спикер Совета представителей также указал, что на сессии будет рассмотрена и программа правительства, которую представит премьер-министр.

Ранее в среду парламент отк-

нул просьбу ас-Судани о проведении заседания для утверждения состава нового правительства по формальным причинам, указав, что направленное премьером письмо по данному поводу "не соответствует процедуре, предусмотренной конституцией страны и законом об официальных языках Ирака".

Однако новый премьер, получив отказ, направил и второй запрос, который был принят депутатами.

13 октября Совет представителей Ирака избрал новым президентом страны Абдель Латифа Рашида. Он же назначил премьер-министром ас-Судани, поручив сформировать будущее правительство. По словам нового главы кабинета министров, он намерен создать "сильное правительство, способное поддерживать безопасность и стабильность, выстраивать страну и сбалансированные отношения на международной арене". kurdistan.ru

Иран обвинил спецслужбы нескольких стран в причастности к беспорядкам

Спецслужбы США, Великобритании, Израиля и Саудовской Аравии причастны к беспорядкам в Иране. Об этом говорится в распространенном в пятницу совместном заявлении министерства разведки исламской республики и разведслужбы Корпуса стражей исламской революции (КСИР, элитные части иранских ВС). Как отмечается в заявлении, содержание которого приводит телеканал Al-Alam, ЦРУ США, спецслужбы Великобритании, израильская разведка "Моссад" и разведка Саудовской Аравии "сыграли очевидную роль в беспорядках и насилии [в Иране]". Цель при этом заключалась в "подрыве безопасности" в стране. Указывается, что "планирование и практическое осуществление большей части беспорядков осуществлялось "Моссадом" в сотрудничестве с такфиристскими группировками". Также утверждается, что спецслужбы указанных стран переправляли своим агентурным сетям, действующим внутри Ирана, "военное и шпионское оборудование", а американская разведка даже занималась тренировкой своих иранских агентов, среди которых был и автор первого фото Махсы Амини, сделанного во время ее нахождения в больнице.

В Иране уже больше месяца не утихают волнения,

начавшиеся после похорон 22-летней Махсы Амини, умершей 16 сентября. Согласно официальной версии, полиция задержала Амини за неправильное ношение головного платка. При допросе у нее случился сердечный приступ, от которого она умерла. В социальных сетях, однако, была распространена информация о том, что Амини избили полицейские. 7 октября Иранская организация судебной медицины опубликовала официальное заключение о причинах смерти девушки, в котором указывалось, что ей не были нанесены травмы. kurdistan.ru

Премьер-министр Барзани поблагодарил уходящего премьер-министра Ирака

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани высоко оценил руководство уходящего премьер-министра Ирака Мустафы аль-Казими, выразив признательность за его службу.

"Сегодня вечером я поговорил со своим другом, уходящим в отставку премьер-министром Ирака Мустафой аль-Казими, чтобы поблагодарить его за его лидерство и службу стране", — написал премьер-министр Барзани в Твиттере 28 октября.

"Несмотря ни на что, а иногда и с риском для собственной безопасности, он придерживался курса", — отметил курдский лидер. "Я желаю ему всего наилучшего."

В прошлый четверг иракский парламент одобрил кандидатуру Мухаммеда ас-Судани на пост седьмого премьер-министра страны, положив конец годичному политическому тупику.

После этого Казими опубликовал заявление в Твиттере, отметив: "Мы были ответственными и выполнили наш национальный долг. Сегодня я передаю задачи премьер-министру Мухаммеду ас-Судани, желая ему и его кабинету всяческих успехов".

[kurdistan.ru](#)

ООН призвала остановить поток оружия для ИГ и "Аль-Каиды"

Участники специального заседания контртеррористического комитета (КТК) СБ ООН "Противодействие использованию новых технологий в террористических целях" призвали в субботу остановить поток оружия между террористической группировкой "Исламское государство" (ИГ, запрещена в РФ), "Аль-Каидой" (запрещена в РФ) и их филиалами. Об этом говорится в "Делийской декларации", принятой в субботу по итогам прошедшего в индийской столице заседания КТК.

Участники "решительно осуждают продолжающийся поток оружия, военной техники, БПЛА (беспилотных летательных аппаратов - прим. ТАСС) и их компонентов, а также компонентов самодельных взрывных устройств между "Исламским государством", "Аль-Каидой", их филиалами и связанными с ними лицами, группами, предприятиями и организациями и другими террористическими группами, а также незаконными вооруженными группами и преступниками, и призывает государства-члены предотвращать и нарушать сети по закупкам такого оружия, военного оборудования, беспилотных авиационных систем (БАС) и их компонентов", - говорится в документе.

Индия в настоящее время занимает пост председателя контртеррористического комитета СБ ООН и организовала его двухдневное выездное заседание. Первая часть форума прошла в пятницу в Мумбаи, где в результате масштабного теракта в 2008 году погибли 166 человек. В субботу комитет провел заседание в Нью-Дели.

[kurdistan.ru](#)

Сможет ли новое правительство вывести Ирак из глубокого кризиса?

13 октября 2022 года наметился выход из почти годового правительственного кризиса в Ираке. Депутаты Совета представителей (парламента страны) выбрали президента Иракской Республики Абдель Латифа Рашида, который назначил премьер-министра - Мухаммеда Шияха ас-Судани и поручил ему сформировать новое правительство.

78-летний А.Л. Рашид - курд из племени талабани, функционер Патриотического союза Курдистана (ПСК), хорошо известен не только в Ираке, но и в Европе. Получил образование в Великобритании, еще в студенческие годы входил во всевозможные курдские оппозиционные движения за рубежом, избирался в руководящий орган Иракского национального конгресса, который выступал против режима Саддама Хусейна. По образованию и опыту работы — инженер, доктор наук (степень получил в Манчестерском университете), работал по линии международных организаций в Саудовской Аравии и Сомали, был куратором нескольких проектов Продовольственной и сельскохозяйственной программ ООН. С 2010 года и до момента избрания президентом страны был старшим советником трех последних президентов Ирака.

Несмотря на то, что Рашид обладает определенным авторитетом и опытом политического деятеля в стране и за рубежом, переоценивать его роль и значение в системе государственного управления не следует. Пост президента в Ираке носит больше представительский характер и главной ключевой фигурой в управлении государством является премьер-министр.

М.Ш. Ас-Судани родился в 1970 году, имеет степень бакалавра по специальности "сельское хозяйство", в течение ряда лет профессионально занимался сельским хозяйством и ирригацией, отраслями весьма важными для страны. Ас-Судани занимал также несколько административных должностей в провинции Майсан, в том числе и пост губернатора. Общепринято считать, что новый премьер не был замечен в каких-либо коррупционных схемах, в которых обвинялись бывший премьер аль-Малики и десятки других высокопоставленных иракских чиновников во власти, и может проводить относительно независимый политический курс. Однако, не следует забывать о том, с чем ас-Судани был выдвинут на этот пост проиранским альянсом "Координационные силы", где весьма активную роль продол-

жают играть партия того же аль-Малики и бывшие проворовавшиеся иракские чиновники.

Чтобы удержаться у власти, Ас-Судани вынужден будет отработать их доверие и считаться с их интересами. Первые назначения в кабинете министров свидетельствуют об отсутствии самостоятельности премьера в выборе кандидатов на посты министров. Большинство экспертов и обозревателей считают, что ожидать каких-либо резких позитивных шагов и перемен в деятельности нового правительства не приходится.

Главным дестабилизирующим в стране ситуацией фактором остается выход из парламента депутатов победившего на парламентских выборах 2021 года блока влиятельного политического и религиозного деятеля ас-Садра, отзыв его представителей из всех ветвей исполнительной власти. Это блок пытался сформировать однопартийное правительство, начать решительную борьбу с коррупцией и покончить с вмешательством иранских аятолл во внутренние дела страны. Теперь сторонники Движения ас-Садра будут выступать в качестве серьезной оппозиции парламенту и правительству и опираться на поддержку широких народных масс не только среди арабов-шиитов, но арабов-суннитов и курдов. В стране сохраняется острая востребованность в коренных реформах и переменах во власти и экономике, так что "иракская весна" вполне реальна. При этом не исключается под давлением садристов проведение в стране досрочных парламентских выборов.

Что может принести новое правительство иракским курдам? Формально ас-Судани сохраняет традиции назначения на ряд министерских постов представителей Иракского Курдистана. Так, важный пост министра иностранных дел получил представитель Демократической партии Курдистана Фуад Хусейн, а пост министра юстиции возглавил представитель ПСК Халид Шивани. Ожидается,

что министерства окружающей среды и развития также могут возглавить курды.

Но вряд ли ас-Судани решится на удовлетворение требований курдов в реализации статьи 140 конституции Ирака, принятии нового закона об экспорте нефти и газа, повышении статуса территориальных войск — бригад пешмерга. Находящаяся под давлением и контролем иранских аятолл правящая арабо-шиитская верхушка в Багдаде будет и дальше саботировать все проблемы северной части Ирака, в том числе решение вопроса о так называемых "спорных территориях", откуда во времена правления С.Хусейна насильно выселялись десятки тысяч курдских семей и на их место прибывали арабы. Нет также особых надежд на помощь центрального правительства в вопросах региональной безопасности. Остатки бандформирований Исламского государства (запрещено в РФ), боевики турецкой Рабочей партии Курдистана, шиитская милиция "Хашд аш-Шааби" по-прежнему бесчинствуют и совершают теракты на севере Ирака. Не прекращают ответных ракетно-бомбовых ударов, артобстрелов и вторжений ВС Турции и Ирана. Вдоль границ с Турцией и Ираном разрушены сотни курдских деревень, продолжают гибнуть мирные жители, десятки тысяч беженцев проживают в палаточных лагерях.

Таким образом, разрешившийся, казалось бы, мирно очередной иракский правительственный кризис не внушает оптимизма и надежд на стабильность иракского государства. Вероятность новых масштабных антиправительственных выступлений, актов насилия и даже гражданской войны исключать не приходится. Народ одной из самых богатых в мире стран по запасам углеводородов продолжает жить в нищете, атмосфере страха и насилия. Высокий уровень коррупции и вмешательство Ирана во внутренние дела страны лишь усугубляют объективные трудности и проблемы Ирака.

[kurdistan.ru](#)

Делегация из Финляндии прибыла в Турцию на переговоры по экстрадиции курдов

Делегация из Финляндии во вторник прибыла в Анкару для обсуждения вопросов, связанных с требованиями Турции для ратификации вступления Финляндии в НАТО, сообщают турецкие СМИ.

В состав финской делегации входят представители Минюста

Финляндии. Ожидается, что на переговорах турецкая сторона поднимет вопросы, связанные с запросом на экстрадицию лиц, связанных, по мнению Анкары, с террористической деятельностью. Речь идет о членах "Рабочей партии Курдистана" и о представителях движения FETO

Фетхуллага Гюллена, проживающих в Финляндии, эти организации Турция считает террористическими формированиями.

На данный момент вступление Швеции и Финляндии в НАТО ратифицировали 28 стран из 30. Не сделали этого лишь Турция и Венгрия.

[kurdistan.ru](#)

ДИПЛОМАТ

№ 40 (504) 25-31 Октября 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Президент Курдистана и новый премьер-министр Ирака обсудили насущные проблемы Эрбиля и Багдада

28 октября президент Курдистана Нечирван Барзани провел телефонный разговор с новым премьер-министром Ирака Мухаммедом Шиас-Судани, обсудив необходимость решения вопросов, стоящих между Эрбилем и Багдадом.

Курдский лидер поздравил Судани с назначением и выра-

зил свою поддержку новому кабинету министров Ирака.

Во время телефонного разговора новый премьер-министр "выразил надежду, что его правительство сможет улучшить ситуацию в Ираке при поддержке и в координации с регионом Курдистан", говорится в пресс-релизе офиса Барзани.

"Стороны подчеркнули важ-

ность и необходимость совместного сотрудничества и координации между федеральным правительством Ирака и региональным правительством Курдистана для решения эрбийско-багдадских проблем на основе конституции и в рамках федеральной системы".

В прошлый четверг иракский парламент провел заседание и выразил вотум доверия новому премьер-министру и составу его кабинета, положив конец политическому тупику.

Курдские лидеры направили поздравления новому премьеру. Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани подтвердил свою поддержку "нового начала между Эрбилем и Багдадом, которое способствует сотрудничеству, а не конфликту, и диалогу, а не конфронтации".

kurdistan.ru

Судани призывает избегать "эскалации мер" против нефтяных компаний, работающих в Курдистане

В рамках своей государственной программы назначенный премьер-министром Ирака Мухаммед Шиас-Судани призвал избегать любых "эскалационных" мер против Курдистана и работающих там нефтяных компаний.

Как сообщает "BasNews", повестка дня правительства Судани включает несколько инициатив, направленных на улучшение отношений между Эрбилем и Багдадом.

Судани также подчеркнул важность выполнения Синд-жарского соглашения, которое было достигнуто между Эрбилем и Багдадом в октябре 2020 года, чтобы нормализовать ситуацию в населенном езидскими районами и проложить путь к безопасному возвращению перемещенных семей.

Кроме того, согласно повестке дня кабинета Судани, все курдские и некурдские партии имеют право осуществлять

свою конституционную политическую деятельность в Ниневии, Киркуке, Дияле и Салахаддине.

Назначенный премьер-министр также подчеркнул важность сотрудничества между Эрбилем и Багдадом по "решениям и досье", связанным с Курдистаном.

Что касается ситуации с безопасностью в провинции Киркук, ожидается, что все группы ополченцев там будут заменены

полицией.

Кабинет Судани также в течение шести месяцев подготовит несколько законопроектов, включая Закон о Федеральном совете и Закон о Федеральном суде. После формирования нового правительства в этом году будет введен в действие закон о федеральном бюджете на 2022 год и достигнута договоренность о подготовке законопроекта о бюджете на 2023 год.

kurdistan.ru

Сегодня аэропорт Киркука примет первый рейс из Стамбула

Ожидается, что в четверг, 27 октября, из аэропорта Стамбула вылетит первый рейс в международный аэропорт Киркука, открытый две недели назад.

На строительство аэропорта ушло более четырех лет. Он расположен на юго-западе города и способен ежегодно принимать 3,5 миллиона пасса-

жиров.

В прошлый четверг аэропорт принял первый рейс из Багдада и отправил первый самолет в Саудовскую Аравию.

kurdistan.ru

В Эрбиле открыт нефтеперерабатывающий завод

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани 26 октября официально открыл нефтеперерабатывающий завод "Lanaz". На церемонии, состоявшейся в столице Эрбиля, присутствовали высокопоставленные чиновники и иностранные дипломаты. Выступая, премьер-министр Барзани

отметил, что новый нефтеперерабатывающий завод станет местом работы для множества жителей не только провинции Эрбиль, но и других регионов.

"Как вы знаете, в Курдистане много природных ресурсов. К сожалению, вместо того, чтобы использовать это богатство для служения народу Ирака и Курдистана, предыдущие режимы использовали его для закупки оружия и самовооружения", — сказал премьер-министр Барзани. Он подчеркнул, что целью иракских правительств было угнетение людей, провоцирование войн и разрушение. "До восстания [против режима Баас в 1991 году] мы не могли воспользоваться природными ресурсами, которые Бог дал народу Курдистана".

"И, если в прошлом богатство Курдистана использовалось для уничтожения деревень, то теперь оно используется для процветания Курдистана", — отметил он. "До 2003 года, после падения предыдущего иракского режима, мы не могли инвестировать в этот сектор по мере необходимости, но после того, как мы вместе написали конституцию, которая определила обязанности, полномочия и права всех иракцев, включая народ Курдистана, в конституции появилось четкое указание, как Курдистан может использовать этот природный ресурс и как мы можем использовать эту конституцию для развития экономики Курдистана и помощи в развитии экономики всего Ирака. К сожалению, иногда то, чего вы ожидаете, не сбывается". Курдский лидер раскритиковал иракские власти за то, что они не применяют Конституцию таким образом, чтобы сохранить конституционные права Курдистана и служить людям в стране, включая иракские провинции.

"Как мы видим во многих других частях Ирака, иракский народ лишен самых элементарных услуг", и, хотя в Ираке достаточно природных ресурсов, он страдает от бесхозяйственности. "Мы надеемся, что после того, как [новое] иракское правительство вступит в должность, мы вместе в Багдаде и Курдистане сможем написать закон о нефти и газе, который будет одобрен иракским парламентом и будет служить всему народу Ирака и Курдистана". Далее премьер-министр рассказал, что открываемый им НПЗ использует передовые технологии в соответствии с международными стандартами, учитывающими охрану окружающей среды. "Конечно, в девятом кабинете Регионального правительства Курдистана мы уделили большое внимание нефтегазовому сектору, но это не единственный сектор, на который мы можем положиться в развитии экономики Курдистана", подчеркнул Барзани.

По его словам, девятый кабинет прилагает усилия для диверсификации экономики Курдистана за счет развития секторов сельского хозяйства, промышленности, туризма, образования и здравоохранения. "Однако такие проекты могут помочь в развитии этих других секторов в удовлетворении основных потребностей и расширении возможностей трудоустройства для жителей Курдистана".

kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq S.Mehmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500